

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Albert Winsemius: De Nederlander achter de BV Singapore
Stoelinga, F.

Citation

Stoelinga, F. (2020, November 19). *Albert Winsemius: De Nederlander achter de BV Singapore*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/138392>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/138392>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/138392> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Stoelinga, F.

Title: Albert Winsemius: De Nederlander achter de BV Singapore

Issue Date: 2020-11-19

Hoofdstuk 11 Radicale kentering van de koers van Singapore

Tot in de jaren negentig van de vorige eeuw is Winsemius triest over het niet navolgen van zijn visie inzake de gemeenschappelijke markt met Maleisië. Sinds zijn tijdelijke vertrek uit Singapore, sinds Maleisië, Groot-Brittannië samen met de Verenigde Naties een andere route gekozen hebben dan zijn voorstel van Monnet en Tinbergen, sinds politiek het van ervaring heeft overgenomen, is dit deel van Winsemius' Singapore-levenswerk niet gerealiseerd.

Hij had al zo gedetailleerd aangegeven hoe deze gemeenschappelijke markt met Maleisië zich in de basis moet gaan ontwikkelen: “*I therefore recommend that either in the Constitution or in some other way be introduced, permanent safeguards to ensure inside [the Federation of] Malaysia a free flow of all goods and services*”.⁹⁹⁰ Dit doel van vrije doorgang van kapitaal, goederen en personen, een kopie van het Europese Gemeenschapsprincipe, maar ook de basis van de Verenigde Staten en de statencompilatie van Duitsland uit 1860, had in zijn optiek binnen drie tot vier jaar gerealiseerd moeten en kunnen worden. Helaas, het is anders gelopen dan Winsemius voor ogen had.

Als de fusie tussen Singapore en Maleisië in 1965 volledig uit de hand gelopen is, lijkt het alsof de regering van Singapore voor honderd procent op Winsemius voorzienigheid en zijn voorspellende gaven wil terugvallen. De interne vraag luidt: heeft Singapore sowieso enig bestaansrecht zonder Maleisië? Het komende Winsemius' *Memorandum* uit 1965 en de gecorrigeerde versie *Memorandum (Revised)* uit 1966 wordt misschien wel meer dan zijn eerste UNDP-rapportage uit 1961 doorslaggevend voor de welvaartsapotheose die Singapore te wachten staat.

Vanaf eind 1965 is Winsemius' regelmatige aanwezigheid in Singapore van groot belang. Hij wordt betrokken bij defensie, de EDB, op financieel gebied, bij het professionaliseren van toerisme en het leiden van vakbonden van werknemers en werkgevers tot een samenwerkend geheel. Ngiam vertaalt deze ‘toegeworpen reddingsboei’, op het moment dat weinigen nog geloof hebben in de positieve voortgang van Singapore, met:

We regained our freedom of action, and under the guidance of Dr. Winsemius and Mr. I.F. Tang, lost no time switching to an export-oriented industrialization policy.⁹⁹¹

⁹⁹⁰ *National Archives of Singapore, Oral History Centre, Dr. Albert Winsemius, band 07.*

⁹⁹¹ Tay, *A Mandarin and the Making of Public Policy*, 63.

37 Winsemius' 1965-Memorandum

Rond 1965 gebeuren in Azië de meest weerzinwekkende zaken. Naast de oorlog in Vietnam (1965-1973) wordt in Indonesië een bloedbad aangericht onder het van communistische sympathieën verdachte deel van de bevolking, met meer dan een half miljoen doden. In China is intussen de 'Grote Sprong Voorwaarts' tot rust gekomen, maar er zijn wel tientallen miljoenen dodelijke slachtoffers te betreuren. China heeft nu nog een andersoortige terreurcampagne tegen 'klasse-vijanden' in voorbereiding, die tot de gewelddadige 'Culturele Revolutie' leidt en wederom miljoenen slachtoffers eist.

In datzelfde jaar 1965 is Lee Kuan Yew's droom van een gemeenschappelijke Federatie van Maleisië inclusief Singapore uiteen gespat. De vergrote thuismarkt met dit Maleise land gaat niet door. Singapore blijft alleen achter met een verbouwde regering die zich geconfronteerd ziet met een zware taak om de nu zelfstandige staat blijvend te laten ontwikkelen. Meer dan ooit is men zich er van bewust hoe kwetsbaar Singapore is als de buurlanden Indonesië en Maleisië zich tegen je keren. Singapore is dan wel onafhankelijk, maar tot nu toe niet onscheidbaar van zijn natuurlijke achterland gebleken. Het is en blijft een kleine Chinese enclave in het hart van een grote moslimwereld. Het lijkt alsof de toekomst van Singapore nu beëindigd is, afgesneden van de 'moederlanden' China en Maleisië en zonder eigen middelen van bestaan dan menselijke bronnen als inventiviteit en zelfwerkzaamheid, volgens de metafoer van Lee Kuan Yew: *a heart without a body*.⁹⁹²

Intussen is het overduidelijk dat Singapore's industriële groei vanaf 1961 niet voldaan heeft aan de door Winsemius en Goh Keng Swee gestelde doelen. Het industriële aandeel in het BBP is volgens formele Singapore cijfers in vijf jaar tijd slechts met 2% gestegen, van 11% in 1960 naar 13% eind 1964.⁹⁹³ De groei van het BBP/capita is dan nog wel gemiddeld 5,7% per jaar geweest, maar in de jaren 1963 en 1964, de jaren van Singapore binnen de Federatie van Maleisië, is de gemiddelde groei slechts 1,5% met zelfs een negatief groeicijfer van -2,9% in 1964.⁹⁹⁴

Het opstarten van industriële activiteiten in het nieuwe industriegebied *Jurong* lukt maar moeizaam; van de oorspronkelijk voor de vestiging van industrie gereserveerde 2041 hectares is per eind 1965 pas 364 hectare toegewezen.⁹⁹⁵ In de door Winsemius voorspelde tien jaar van

⁹⁹² Lee Kuan Yew, *The Singapore Story*, 23; Lee Kuan Yew, *From Third World to First*, 3.

⁹⁹³ *Parliament of Singapore, Annual Budget Statement*, December 13, 1965.

⁹⁹⁴ Singapore, Economic Development Board, *Annual Reports, 1963 en 1964*; Buchanan, *Singapore in Southeast Asia*, 66, Table 6.

⁹⁹⁵ Lee Soo Ann, *Industrialization in Singapore*, 56.

industriële ontwikkeling, tussen 1960 en 1970, zou de groeiende industrie in meer dan 80.000 extra banen moeten voorzien, terwijl eind 1965 pas 19.000 banen zijn ingevuld; minder dan een kwart van de oorspronkelijke doelstelling is maar bereikt.

De werkloosheid blijft te hoog en de economische consequenties van de Indonesische *Konfrontasi*-politiek lijken onaangenaam. Alhoewel, over *Konfrontasi* en de gevolgen daarvan hoeft Singapore zich niet al te druk maken. Clandestien is de Indonesische aanvoer in gematigde vorm doorgedaan, men spreekt zelfs over 60 tot wel 70% van het 1962-niveau.⁹⁹⁶ Buchanan noemt 14% terugval, maar neemt dat getal zelf ook niet helemaal serieus:

According to official statistics, the value of foreign trade declined by 14 percent from \$7.3 million in 1959 to 6,3 million in 1964. As those figures do not take into account Indonesian trade figures, not included in Singapore's official statistics since the year of the confrontation, the actual value would not have fallen as much as the above. Nevertheless one cannot deny that Singapore's foreign trade was in recession.⁹⁹⁷

~

Winsemius lijkt op dit kruispunt van 'reddeloos, radeloos en redeloos' de enige te zijn die een ander Nederlands gezegde laat uitkomen, dat 'als de nood het hoogst is, is de redding nabij'. Winsemius neemt de leidsels in eigen hand, omdat:

To my amazement, a discussion had started: can Singapore survive? (...) Almost the whole of Singapore was behaving like a beaten dog, as if they had no future. That is the only time I got angry in Singapore. I said: "Now you have your hands free – use them!" It was the best thing that happened during the whole period from 1960 till today'.⁹⁹⁸

I have always considered that day – August 9th, 1965 – as the most important day in the, however short-lived history of Singapore.⁹⁹⁹

Winsemius, die sinds zijn vertrek in 1961 regelmatig rapporten van Singapore's *Permanent Secretary of the Ministry of Trade and Industry* en kopieën van de lokale *The Straits Times* thuisgestuurd krijgt, weet niet alleen exact wat zich op dat moment in de Federatie en in Singapore afspeelt, maar ook dat hij nu elk moment door de PAP-regering van Singapore opgeroepen gaat worden.¹⁰⁰⁰ Hij weet ook dat zijn rechtstreekse *link* met politiek Singapore, Goh Keng Swee, intussen als minister van Financiën naar Defensie verhuisd is. Volgens Drysdale, met een zinsnede die *mutatis mutandis* ook op Winsemius kan slaan, geldt voor Goh dat:

⁹⁹⁶ *National Archives of Singapore, Australian High Commission Singapore, Memo: No.: 727, 12-05-1964.*

⁹⁹⁷ Buchanan, *Singapore in Southeast Asia*, 66-67.

⁹⁹⁸ Drysdale, *Singapore's Struggle for Success*, 396.

⁹⁹⁹ *National Archives of Singapore, Oral History Centre, Dr. Albert Winsemius, band 09; Winsemius, The Dynamics of a Developing Nation: Singapore*, 11.

¹⁰⁰⁰ Drysdale, *Singapore's Struggle for Success*, 404; *The Straits Times*, 26-02-1984.

His incisive mind, his ability to tackle complex economic and administrative problems at home, his grasp of regional affairs, his skill and firmness in previous controversies with Kuala Lumpur, market him out as the ideal choice for the appointment of a Minister for Defence and Security.¹⁰⁰¹

Inderdaad, binnen een week na de scheiding van 9 augustus krijgt Winsemius het verzoek om zo snel mogelijk naar Singapore te komen, te helpen bij het uitwerken van nieuwe strategieën en om de vinger aan Singapore's snel kloppende pols te houden.

Op 15 september 1965 is hij terug, nu niet onder auspiciën en verantwoordelijkheid van de Verenigde Naties, maar als de persoonlijke gast van de nu nieuwe minister van Defensie Goh Keng Swee en de voorzitter van de EDB Hon Sui Sen.¹⁰⁰² Binnen twee en een halve week schrijft Winsemius een rapport, geassisteerd door I. F. Tang die uit Birma teruggeroepen is, hoe verder te gaan na de zo als pijnlijk ervaren scheiding. Zoals Winsemius zich in 1982 nog herinnert: “*We just locked ourselves in. And then we made the new programme for the next ten years, which incidentally was for the next five or six years only*”.¹⁰⁰³ Het lijkt wel op Nederland anno 1948, als Winsemius, samen met Van den Brink, zich heeft teruggetrokken op het Jachtslot Sint Hubertus op de Hoge Veluwe.

Voordat Winsemius voor andere zaken weer naar elders vertrekt, wordt het voorontwerp van zijn aanbevelingen onder de naam “*Memorandum on the Economic Situation after Singapore Day, 1965*”, gedateerd 2 oktober 1965, aan Lee Kuan Yew overhandigd, met als belangrijkste stelling dat, wil Singapore overleven, het ‘de mondiale markt moet gaan zoeken’. Het is een zinsnede die rechtstreeks uit Winsemius’ *Eerste Industriële Nota* uit 1948 zou kunnen komen, waar primair ook de nadruk ligt op “voortbrenging van goederen, welke in het buitenland afzet kunnen vinden”.¹⁰⁰⁴ De basis van dit nieuwe programma is volgens Winsemius vrij simpel, op punt 3 na waar de medewerking van de vakbonden nodig is:

1. In order to find and conquer world market we need
 - a) A programme of trade promotion
 - b) Trade concessions based on markets
 - c) To attract firms with international marketing know-how and if possible with export markets

2. Because our own supply of entrepreneurs, managers and technicians is too small, we need to attract them from abroad by
 - a) Competitive taxes
 - b) Suitable immigration policy and
 - c) A promotional campaign

¹⁰⁰¹ Ibidem, Drysdale 396.

¹⁰⁰² Memorandum directeur EDB, 01-10-1965 op pagina 306.

¹⁰⁰³ *National Archives of Singapore, Oral History Centre*, Dr. Albert Winsemius, band 08.

¹⁰⁰⁴ *Eerste Nota inzake de Industrialisatie in Nederland*, 5.

3. If our wage costs are some 25-30% too high, we need time to put this in line but we should take up directly a policy aiming at
 - a) Keeping fixed wages largely on the same level.¹⁰⁰⁵

Winsemius is ondertussen benaderd om middels “*special arrangements*” zijn adviseurschap opnieuw onder de auspiciën van de Verenigde Naties te stellen. Het op de volgende pagina vertoonde memorandum van de directeur van de EDB aan Lee Kuan Yew van 01-10-1965 is daarover duidelijk, het verhaalt belangrijke aspecten rond Winsemius’ terugkeer. Het geeft ook aan dat Winsemius politiek op het allerhoogste niveau ingezet wordt en bevestigt zijn belangrijke link met de Verenigde Naties en haar uitvoerende organen in Azië.¹⁰⁰⁶

¹⁰⁰⁵ *National Archives of Singapore, Oral History Centre*, Dr. Albert Winsemius, transcript band 09.

¹⁰⁰⁶ Memorandum directeur EDB aan premier Lee Kuan Yew, 01-10-1965, National Archives of Singapore, Singapore’s Exhibition: The Story of an Economic Miracle, ‘10 Years that shaped a Nation’, 2008; <http://www.nas.gov.sg/1stCab/highlights1.htm>, geraadpleegd vanaf 20-08-2018.

MEMORANDUM.

From Director,
ECONOMIC DEVELOPMENT BOARD
FULLERTON BUILDING
P. O. BOX 2692
SINGAPORE, 1.

1st October, 1965

To Personal Assistant to
Prime Minister, *PH*

Visit of Dr. Albert Winsemius

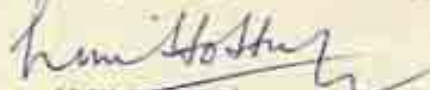
Dr. Winsemius is a retired industrialist and a wellknown development policy adviser for the World Bank and also for several countries including Jamaica, Portugal, Spain, Greece and Turkey, and formerly he was instrumental for the industrialization of Holland as its Director-General of Industrialization. He visited Singapore in 1960 and 1961 as Leader of a U.N. Mission to assist in formulating our industrial development policy and programmes. At Dr. Goh Keng Swee's invitation, he paid a short visit in 1962 and again in 1963 in connection with our industrial development programmes. In his current visit, Dr. Winsemius comes in a personal capacity as a guest of Dr. Goh and Mr. Hon Sui Sen.

2. Dr. Winsemius had discussions with Dr. Goh on the present economic situation in Singapore and ~~on~~ various ways and means of solving the urgent unemployment problem.

3. Following his discussion with Dr. Goh, it was agreed that it might be useful for Dr. Winsemius to have a private discussion with Tun Hanak especially on the possibility of restoring what could be saved in the Common Market arrangements. Dr. Winsemius, accompanied by Mr. I.P. Tang, Dy. Director of the Board, visited Kuala Lumpur on the 29th and 30th September. Dr. Goh arranged for this appointment. Dr. Winsemius had a private discussion with the Deputy Prime Minister of Malaysia for an hour. The discussion centered primarily on economic co-operation between Singapore and Malaysia. Dr. Winsemius would report to the Prime Minister personally tonight on the details of the discussion.

4. During their stay in Kuala Lumpur, Dr. Winsemius and Mr. I.P. Tang also had an informal discussion with Mr. David Blickenstaff, United Nations representative in Kuala Lumpur, on the U.N. technical programme. It appears that the United Nations is keenly interested in promoting economic co-operation between the two countries. Suggestion was made that it might be useful to request Dr. Winsemius to return in January and February for two months, not as a guest of the Singapore Government but under special arrangements under the United Nations. Mr. Blickenstaff is very keen in obtaining Dr. Winsemius for this important assignment.

5. Enclosed herewith for the Prime Minister's advance information is a draft Report (in sealed envelope) dictated by Dr. Winsemius for transmission to Dr. Goh. Although the Report is not yet in its final form, he would like to submit to the Prime Minister in advance before he completes this report by Saturday. Dr. Winsemius will be leaving Singapore on Sunday.

(LIM KO HUP)
Ag. Director,
ECONOMIC DEVELOPMENT BOARD

owc

Desgevraagd komt Winsemius drie maanden later weer naar Singapore terug, reviseert voornoemde concept-memorandum dat daarna op 3 februari 1966 als *Memorandum (Revised) to the Government of Singapore on the Economic Situation after Singapore Day, 1965* aan de autoriteiten wordt overhandigd.¹⁰⁰⁷ Het *Memorandum (Revised)*, het derde gestructureerde plan dat Winsemius voor Singapore schrijft, schetst een grimmig maar niet hopeloos beeld. Singapore's economische vooruitzichten zoals door Winsemius geschilderd zijn hoe dan ook goed, mits dit keer de 'Winsemius-adviezen' nauwgezet opgevolgd worden. Zonder de confrontatie met Indonesië en zonder het echec met Maleisië aldus Winsemius "*Singapore would have passed the 'taking-off' state of its economic and industrial development by now*".¹⁰⁰⁸

Tussen de regels van het *Memorandum (Revised)* door hoor je Winsemius zeggen: 'hadden jullie maar meer druk gezet op mijn 'Monnet/Tinbergen idee' van 1961 en op mijn brief uit juni 1963 dan was de huidige situatie met Maleisië en Indonesië nooit ontstaan'. De aanpak van de te vormen gemeenschappelijke markt met daaraan gekoppeld politiek onacceptabele compromissen, het niet krachtig doorzetten van internationale marktontwikkelingen, het nauwelijks ontwikkelen van privé kapitaal voor industriële doeleinden, het niet exportgericht opereren; het had allemaal niet Winsemius' zegen. De gemeenschappelijke markt met buurland Maleisië had hoogstens een bonus voor de economische ontwikkeling van Singapore moeten zijn, maar het heilige doel van politiek samengaan heeft dermate vormen aangenomen, dat het slechts tot een verhoging van het werkloosheidspeil heeft geleid.¹⁰⁰⁹

Alhoewel er in de afgelopen twee jaren 1964 en 1965 binnen Winsemius' sector *Industry* een aanwas van 16.000 banen geweest is en ondanks dat 'hij' op de dag van scheiding van Maleisië toch nog 80% van de doelstelling van 'zijn' industrialisatie bereikt heeft, heeft de confrontatiepolitiek van Indonesië werkgelegenheid gekost. Singapore's entrepôthandel en de rubber processing heb een gevoelige tik gekregen, waardoor volgens het *Memorandum (Revised)* de formele werkloosheid nu nog steeds 11% van de economisch actieve bevolking bedraagt.¹⁰¹⁰ Als het falen van de versmelting tussen de twee staten niet was gebeurd, dan "*the excess unemployment would have been reduced to almost nil*".¹⁰¹¹

Volgens Winsemius' *Memorandum (Revised)* van 1966 gaat de oplossing van het politiek-economische echec van 1963/1965 nu richting drie zaken. Ten eerste moet geprobeerd

¹⁰⁰⁷ *National Archives of Singapore, PREM, Britain, Dr. A. Winsemius, Memorandum (Revised).*

¹⁰⁰⁸ *Ibidem. 2.*

¹⁰⁰⁹ *National Archives of Singapore, Oral History Centre, Dr. Albert Winsemius, band 05, 07.*

¹⁰¹⁰ *National Archives of Singapore, PREM, Britain, Dr. A. Winsemius, Memorandum (Revised).*

¹⁰¹¹ *Ibidem.*

worden opnieuw leven te blazen in het idee van een gemeenschappelijke markt met Maleisië, waardoor de handel met dit land voor de toekomst verzekerd blijft.¹⁰¹² De overtuiging van Winsemius is en blijft dat “*the separation (...) does in no way change the fact that by nature the two countries should be one*”. Onder dit punt valt ook de handel met Indonesië, die weer op het pré-*Konfrontasi*-niveau gebracht worden, te beginnen met het oppakken van de onderlinge ruilhandel. (Voor deze *barter trade* wordt een havenenclave aangelegd, voor de deur van Hagemeyer Handelmaatschappij, auteurs werkgever aan de Robinson Road in Singapore.)

Ten tweede wordt alle aandacht gevestigd op het behouden van de Britse defensiepoort, in casu de Britse bases, waardoor deze inkomstenbron voor het eiland behouden blijft. Het derde en belangrijkste aspect ligt bij de groei van het aantal nieuw aan te trekken grote buitenlandse *multinational corporations*, MNC's.

Winsemius benadrukt daarnaast dat de regeringen van Groot-Brittannië, de Verenigde Staten, Australië en Nieuw Zeeland geconsulteerd moeten worden teneinde samenwerkingsvormen met deze landen te bespreken; een vrij stellig en overduidelijk politiek uitgangspunt. Deze landen moeten zich realiseren dat, mocht Singapore economisch onderuit gaan, in Zuidoost-Azië een nieuw militair/strategisch probleem geboren is waarbij “*Singapore could still lurch leftward or sink into disorder. So paralyzing the [British] military bases there*”.¹⁰¹³

Een belangrijke insteek van de nieuwe Winsemius' leidraad is dus: laten de grote bevriende westerse mogendheden, ook in de context van de heersende Koude Oorlog, aan Singapore handelsconcessies doen zodat zijn producten onder bevoorrechte positie naar deze bevriende landen geëxporteerd kunnen worden. Japan, Korea en Taiwan hebben dergelijke voorstellen in die tijd ook gedaan. Dat kan tienduizenden banen schelen, zodat in 1970 nog slechts een kleinere restgroep van werklozen én minder ontevredenheid resteert.

Winsemius wijst in het *Memorandum (Revised)* voor deze “*emergency measures*” op mogelijke parallellen met internationale ontwikkelingsverdragen die na de Tweede Wereldoorlog in Europa en daarbuiten tot stand zijn gebracht. Het zijn de lagere invoerrechten binnen de EEG voor niet-lidstaat Griekenland, de Marshall-opdrachten van na 1947 die in Berlijn geplaatst zijn, de defensieopdrachten door West-Duitsland geplaatst in het Verenigd

¹⁰¹² Ibidem.

¹⁰¹³ Karl Hack, *Defence and Decolonisation in Southeast Asia: Britain, Malaya and Singapore 1941-1968* (Richmond 2001) 273.

Koninkrijk (zoals ook de Hispano-Suiza *tender* voor HS30 pantservoertuigen) en Zuid-Korea die speciale handelsconcessies gegund kreeg van de Verenigde Staten.¹⁰¹⁴

Het *Memorandum (Revised)* legt speciale nadruk op genoemd ‘derde aspect’, de door de EDB te ontwikkelen promotionele activiteiten om acht tot tien grote MNC’s aan te trekken “*ranging from investments between M\$25 and M\$100 million per project*”.¹⁰¹⁵ Bij deze laatste invalshoek lijkt Winsemius Singapore te willen spiegelen aan de Marshalltijd, waar na 1950 petrochemische fabrieken en raffinaderijen van Standard Oil (Esso), Gulf en Caltex door Nederland aangetrokken zijn en aan projecten zoals het Nederlandse Breedband-project, de Amercentrale en de sodafabriek in Delfzijl.

Winsemius schrijft Lee Kuan Yew in zijn *Memorandum (Revised)* over zijn te volgen strategie:

Singapore could concentrate part of its promotional activities to attract a limited number of very large international projects like the Shell Refinery, which is being studied now [1966] and the Esso Steel Plant, which has been under review. These eight to ten projects should be attracted to Singapore in the first place to show the world the confidence in Singapore. This is more a political strategy than economic tactic. Nevertheless, the contribution from eight to ten of this type of projects to bridge the employment gap could be considerable. The two projects just mentioned, for instance, would have an annual investment during the construction phase of some M\$50 million a year ... [and] would mean work for some 5,000 people during a period of three years. The above programme all together could provide in 1966 some 16,000 new jobs, out of which some 6,000 – 7,000 would be used for reducing the large number of unemployment accumulated during the past two years.¹⁰¹⁶

Voor Singapore zijn degelijke grote MNC’s nodig omdat zij hun eigen exportmarkten al hebben in casu vanuit Singapore een nieuw exporttraject kunnen ontwikkelen. Het rapport zegt terecht dat dergelijke grote potentiële gegadigden bovendien de indruk geven aan derden hoeveel vertrouwen er al in Singapore bestaat.

Winsemius, met de pretentie apolitiek te zijn, gebruikt in dit *Memorandum (Revised)*, eigenlijk net zoals in ‘zijn’ UNDP-rapport van 1961, volop politieke voetnoten, nu verlucht met connotaties van militaire aard. Geparafraseerd en soms voorzien van originele citaten stelt Winsemius:

- het is een labiel moment, dat nog erger gaat worden als vanaf 1968 nog meer jongeren de arbeidsmarkt opkomen;
- werkloosheid en dus sociale onrust maakt dat de communisten weer kunnen toeslaan, ondanks de verreikende maatregelen die tot nu toe getroffen zijn, “*thus Singapore’s economic trouble (which is for the greater part a heritage of its temporary participation in Malaysia) would become a political problem in Malaya and a strategic/military problem in South East Asia*”;

¹⁰¹⁴ National Archives of Singapore, PREM, Britain ,Dr. A. Winsemius, Memorandum (Revised) 7.

¹⁰¹⁵ Ibidem.

¹⁰¹⁶ The National Archives of Singapore, Singapore’s Exhibition: The Story of an Economic Miracle.

- een kettingreactie met opstanden en militaire consequenties is niet te stoppen: “ (...) *in a full-fledged world war no number of police or army would be able to stop this fatal development without creating a complete anarchy*”.

Het lijkt alsof je ‘vadertje Drees’, vanaf 1948 de Nederlandse premier, hardop hoort mopperen als Winsemius in 1966 in politieke terminologie schrijft dat:

(...) politically, Singapore is walking on the razor’s edge. (...) An increase in excess unemployment, even from 25,000 to 30,000 people will directly be exploited by the communists and with an almost guaranteed success. (...) Only a Socialist Government like yours or a similar Government could have been and will be in the near future able to keep the situation in hand. (...) If Singapore became a stronghold of communism, the non-communist strategic defence zone from Japan to New Zealand would be broken. Not only Malaysia and Great Britain, but also Australia, New Zealand and the United States would then be drawn into the strategic sphere around Singapore.¹⁰¹⁷

~

Enige vertrouwelijke reacties van de *Australian High Commission* op dit *Memorandum (Revised)* zijn de moeite van het bestuderen waard. Om te beginnen bevestigen de Australiërs Winsemius’ in juni 1963 geschreven, nooit gepubliceerde, hartenkreet om de fusie van Singapore en Malaya niet aan te gaan op basis van het toenmalige Rueff-rapport:

Subsequently Winsemius evidently advised the Singapore Government that in his view there were serious incompatibilities between the concept of a common market as set out in the Malaysia Agreement, and the organisation and techniques recommended in the Rueff (World Bank) report on the Pan-Malaysian economy (1963). What influence this had on the subsequent actions of the Singapore Government is not known.¹⁰¹⁸

Daarnaast worden in twee addenda belangrijke stellingen uit Winsemius’ advies beoordeeld.¹⁰¹⁹ Onderstaande parafrasering is soms gecombineerd met de *letterlijke citaten* uit het betreffende rapport:

- dat eind 1965 er nog steeds 58.000 personen werkloos zijn, een getal dat mogelijkerwijze doorgroeit naar zo’n 80 tot 100.000 in 1970. Door samen te gaan met Maleisië kwamen er feitelijk in 1964-1965 nog eens 10.000 werklozen bij. Wat de Australiërs betreft zijn de cijfers waarmee Winsemius zijn rapport onderbouwt aan de hoge kant;
- dat Winsemius eigenlijk alle schuld van het economische terugvallen legt bij het samengaan met en de scheiding van Singapore en Maleisië. De conclusies over de confrontatiepolitiek van Indonesië en de uitkomsten daarvan op de economische ontwikkeling en op de werkloosheid van Singapore zijn voor de Australiërs onduidelijk;
- dat, “*The other side of this coin, not mentioned by Winsemius, is that Singapore’s fate is equally dependent on the course which Malaysia will take; and it is of great importance*”

¹⁰¹⁷ *National Archives of Singapore, PREM, Britain, Dr. A. Winsemius, Memorandum (Revised) 2-3.*

¹⁰¹⁸ *National Archives of Singapore, Australian High Commission Singapore, 3024/10/1, 9th May, 1966, ‘The Winsemius Report’.*

¹⁰¹⁹ *Ibidem, ‘Winsemius’s Report on Unemployment in Singapore’ en ‘Comments on Winsemius’ Report’, 11th May, 1966.*

politically to the Alliance, on which Malaysian stability depends, that Singapore not be seen to gain advantage from the ejection from Malaysia”;

- dat, om een oplossing te vinden voor Singapore’s werkloosheid, de *Commonwealth* en de Verenigde Staten voor Singapore’s producten speciale concessies moeten doen. “*the proposal seems, in fact, designed less to provide a palliative pending more rational economic arrangements, than to establish the principle of concessional markets as the continuing solution to the unemployment problem”;*
- dat “*the discussions on this co-operation should be held not merely on a trade level but primarily on a military/political level. The necessary measures on the side of the importing countries can be considered as an extremely low premium for the insurance of their military/strategic interests in South East Asia, in which Singapore has a key position”;*
- dat Australië betwijfelt of het Winsemius’ plan uit 1961 inzake de industrialisatie wel de juiste visie heeft verwoord. De industrialisatie heeft het in de jaren van 1963-1965 in feite duidelijk beter gedaan dan de entrepôt-handelsfunctie in die jaren.

Australië twijfelt er bovendien sterk aan of het *Memorandum (Revised)* slechts de objectieve en persoonlijke ideeën van Winsemius vertolkt. Hij wordt ervan verdacht (als de *stranger-king*) door de autoriteiten in Singapore gebruikt of zelfs misbruikt te worden:

What is not made clear is whether this is or is not Winsemius’ own idea. He [Winsemius] also develops various other arguments which are identical, even in the way they are phrased, with the arguments advanced over the last six months by PAP leaders as regards the relationship between the political and economic situations in Singapore and the West’s military position in Southeast Asia. Though the document is signed by Winsemius the evidence of direct Singaporean participation in the authorship is striking. One of many examples which include the use of the first person pronoun is: “No country owes Singapore a living Nor do we owe other countries a living. However

This is unfortunate as it casts doubt on the reliability of the report as the product of an unbiased and independent observer.¹⁰²⁰

~

Het lijkt alsof Winsemius met dit *Memorandum (Revised)* Singapore de ruimte geeft om versterkt Singapore’s eigen militaire kaart te trekken, om aldus enerzijds mogelijke militaire bedreigingen teniet te doen en anderzijds een extra oplossing voor de werkloosheid dichterbij te halen. Winsemius schrijft, wederom met politieke nadruk, navolgende sleutelquote:

Thus, unless a way can be found quickly to restore the possibilities for the limited increase in employment needed in Singapore (some 7,000 primary jobs a year), Singapore will certainly become a major problem for these countries in world politics in Asia and the Far-East, if not a problem of global consequence. This fatal sequence should be made clear to the Government of every country which may at some phase be affected by the Singapore development. It is hoped that Malaysia will soon come to the conclusion that politically and military/strategically its fate is completely dependent on the course which Singapore will take. (...) As mentioned earlier, the fight for industrial development is not a struggle with an economic but ultimately with a political goal, namely to win the battle on the labour front in Singapore.¹⁰²¹

¹⁰²⁰ Ibidem, ‘The Winsemius Report’. Onderstreping naar origineel.

¹⁰²¹ Ibidem, 3-4.

De jaarlijkse terugkerende ‘restgroep’ van 7.000 werkloze jongeren waar het *Memorandum (Revised)* over schrijft, wordt voor het behoud van Singapore’s vrijheid ingezet. Enerzijds kunnen de gelieerde westerse staten door handelsbeperkingen op te heffen meehelpen de werkloosheid te verlagen, maar anderzijds lijkt het erop alsof het opzetten van een nationaal leger, een eigen land-, lucht- en zeemacht, de verplichte militaire dienst, de *recruitment for national service*, de extra inzet tegen de werkloosheid, als redmiddel nu geboren is.¹⁰²² Voordat nieuwe baanbrekende veranderingen op economisch gebied tot stand gebracht worden, gaat Singapore als meest urgente actiepoint nu ’s-lands verdediging op poten zetten.

Zoals al geschreven, onmiddellijk na de scheiding wordt Goh Keng Swee binnen twee maal 24 uur van minister van Financiën tot minister van Defensie gebombardeerd. Hij wordt de belangrijkste man om Singapore militair te vernieuwen, waarbij hij een betrouwbare internationaal militair expert en partner aan Winsemius heeft. Singapore wil zich militair wapenen en Lee Kuan Yew is de grootste pleitbezorger van een eigen sterk verdedigingsleger:

We must now calculate how we can consolidate our economic advance. And, what is most important, defend it, because many people think, ‘Ah, Singapore is a nice place; one day I will swipe it.’ That is not our idea of a good future.¹⁰²³

Het is begrijpelijk dat Lee de onderdelen van het *Memorandum (Revised)* c.q. het weer opgetuigde communistische gevaar en de militaire strategie inzet ten gunste van Singapore’s toekomst. Met Winsemius’ internationale kennis over militair-politieke constellaties kan Lee de kaart van Singapore’s militair/strategische positie ferm uitspelen. Op 1 april 1966 stuurt Lee een brief aan de Britse premier Harold Wilson met bijgesloten drie kopieën van het Winsemius *Memorandum (Revised)*:

I have waited eight months since separation from Malaysia to write to you about the future of Britain’s defence arrangements with Singapore, the relative permanence of which will depend upon the economic viability of Singapore. (...) It is the economic concomitant of a defence treaty without which it will be impossible for long to underpin the military defence arrangements of the West in South-east Asia.¹⁰²⁴

Lee beklemtoont dat de toekomst van het Brits militaire garnizoen in Singapore afhangt van Singapore’s economisch overleven en dat dat overleven weer afhankelijk is van Britse hulp bij het vinden van exportmarkten voor zijn industrieën. Deze brief, met als uitgangspunt dat op een totale arbeidzame groep van 500.000 personen over een paar jaar, in 1968, 90.000 personen

¹⁰²² Ibidem, 3, 8, The Economic, Political And Military-Strategical Position Of Singapore.

¹⁰²³ Josey, *Lee Kuan Yew*, 445.

¹⁰²⁴ *National Archives of Singapore, PREM, Britain*, brief Lee Kuan Yew aan Prime Minister Wilson, 1 april 1966, inclusief Dr. A. Winsemius, *Memorandum (Revised)*.

werkloos zullen zijn, gaat vooraf aan Lee's ontmoeting met de Britse premier in Londen op 25 april 1966.¹⁰²⁵ Ook gaat een brief en een kopie van Winsemius' *Memorandum (Revised)* naar de Australische premier Holt, onder de kop van "*Singapore's request for economic aid*". Daarbij gaat Australië ervan uit dat Winsemius' *Memorandum (Revised)* "*develops the case for special Commonwealth economic concessions to Singapore in order to ensure its security as a western base*".¹⁰²⁶

In aanwezigheid van de *Secretary of State for Commonwealth Relations* F. da Costa wordt op 25 april 1966 te Downing Street 10 om 12.30 uur over een mogelijk defensieakkoord tussen Singapore en Maleisië gesproken. Onderwerpen voor deze ontmoeting zijn de mogelijkheid van een inval vanuit China, de oorlog in Vietnam, de invloed van communisten in Maleisië, aanvallen vanuit het zuiden, uit Indonesië, veel onderwerpen die voor een leek in de 21ste eeuw een wat paranoïde invalshoek lijken te hebben.¹⁰²⁷ Onderwerpen die, volgens Lee, onlosmakelijk met economische maatregelen verbonden zijn. Het gesprek met de premier duurt veertig minuten en wordt gevolgd door een lunch waarbij over deze en andere zaken nader doorgesproken wordt.

Vooraf en tijdens het bezoek van Lee aan Wilson wordt er lovend over Winsemius gesproken:

I have invited an eminent industrialist, Dr. A. Winsemius of Holland, who was the head of the U.N. Industrial Mission to Singapore in October 1960, to revisit Singapore and assess the size of the problem and to recommend what our policies should be. It was his policy recommendations on industrial development made in 1960 which we had found most useful in the past. His assessment and findings are that in the absence of market opportunities in friendly overseas countries, industrial growth cannot be achieved to absorb our school leavers and prevent massive unemployment. I enclose herewith three copies of Dr. Winsemius' report for your professional advisers.¹⁰²⁸

Wat betreft de aanwezigheid van de Britten op de diverse bases in Singapore "*Mr. Lee said that he wanted Britain to stay as long as we [Britain] could afford to do so*".¹⁰²⁹ Deze nexus tussen defensie en economie verkoopt Lee zeer kundig, alhoewel achteraf blijkt dat de ontmanteling van de Britse militaire basis in Singapore al vrij lang vaststaat: uit Wilson's besprekingsverslag met een (*very secret*) persoon blijkt dat ogenblikkelijk na de scheiding van Maleisië, in

¹⁰²⁵ Ibidem, 2.

¹⁰²⁶ *National Archives of Singapore, Australian High Commission Singapore, Memo: 566, 05-05-1966.*

¹⁰²⁷ Josey, *Lee Kuan Yew*, 564-565.

¹⁰²⁸ *National Archives of Singapore, PREM, Britain, Brief van Lee aan Wilson, 01-04-1966.*

¹⁰²⁹ Ibidem, Record of a conversation between the Prime Minister and the Prime Minister of Singapore at no. 10 Downing Street on April 25, at 12.30 p.m., 26-04-1966, 4.

september 1965, in Groot-Brittannië het besluit tot opheffing van de basis per 1969-1970 al genomen is.¹⁰³⁰

Lee Kuan Yew heeft, voorafgaande aan het Wilson-gesprek, ook een ontmoeting met ‘de Amerikanen’ gehad, in de persoon van *Assistant Secretary of State* William Bundy, *intelligence expert* en *analist* bij de CIA. Lee gebruikt de Amerikanen enerzijds als lokmiddel om de Britten vooralsnog de *Naval Base* niet te laten ontmantelen, anderzijds “*that if there was not some support for the Americans in the area their position would become untenable and they would be tempted to withdraw into their shell*”.¹⁰³¹

~

Als we in de afgelopen jaren naar Lee Kuan Yew’s positie ten opzichte van de Amerikanen kijken, is deze recente ontmoeting van Lee en de nieuwe militair-politieke situaties die straks ontstaan, weer een interessante 180° draai. Tot voor kort is Lee’s visie dat, mochten de Britten wegvallen, de Amerikanen sowieso daar niet voor in de plaats mogen komen.¹⁰³² Hij ziet liever Australiërs en Nieuw-Zeelanders als de vervangende verdedigers van Singapore.¹⁰³³ Lee, in zijn “*genetic, environmental determinism*”¹⁰³⁴, vindt dat Amerikanen een soort “*inferior people*” zijn.¹⁰³⁵ Maar waarschijnlijk heeft Winsemius, als een oprecht Amerika-vriend, de visie van Lee over de Amerikanen doen kantelen.¹⁰³⁶ Vijfentwintig jaar later, bij het overlijden van Lee Kuan Yew, wijst een journalist van de *The Straits Times* Winsemius aan als de veroorzaker van Lee’s 180°draai:

Mr. Lee – acting on the advice of the Republic’s Dutch economic guru Albert Winsemius – actively courted foreign investors with a liberal economic policy which included attractive tax and fiscal incentives. (...) Dr. Winsemius’ “practical lessons on how European and American companies operated” showed Mr. Lee how “Singapore could plug into the global economic system of trade and investments by using their desire for profits”. LKY explained: th¹⁰³⁷

Winsemius heeft Lee uitgelegd dat Amerikanen het niet waarderen als je komt en je hand ophoudt. Amerikaanse bestuurders zoeken naar landen met politieke, economische en financiële stabiliteit en een rustige arbeidsmarkt. Lee leert van Winsemius hoe je het Amerikaanse bedrijfsleven moet bespelen, bijvoorbeeld vanuit de romantische invalshoek van

¹⁰³⁰ Ibidem, 13/1833: “Repercussions of British Policy in South East Asia of the Separation of Singapore from Malaysia”, 21-09-1965.

¹⁰³¹ Ibidem, Record of a conversation, 5.

¹⁰³² *The Straits Times*, 01-09-1965.

¹⁰³³ George, *Lee Kuan Yew’s Singapore*, 91; Josey, *Lee Kuan Yew*, 564, 565.

¹⁰³⁴ Barr, *Lee Kuan Yew*, 191.

¹⁰³⁵ George, *Lee Kuan Yew’s Singapore*, 160.

¹⁰³⁶ Ow Chin Hock, ‘Development Strategies, Economic Performance, and Relations with the United States: Singapore’s Experience’, *Journal of Asian Economics*, Vol. 1, No. 1, 1990, 61-85, aldaar 80-82.

¹⁰³⁷ TODAY, special edition *The Straits Times*, Remembering Lee Kuan Yew.

het verhaal van Stamford Raffles, die het klaart om zijn droom van Singapore als nieuwe Aziatische metropool weet waar te maken; Singapore, als interessante nieuwe Amerikaanse apotheose.¹⁰³⁸

Het *Memorandum (Revised)* eindigt vrij prozaïsch met een typisch voorbeeld van Winsemius' werk- en denkwijze; de beperking van de werkloosheid en de nationale verdedigingsstrategie als slotakkoord:

I would recommend that the consultations that will be required to carry out the recommendations which I have made in this memorandum, be carried out with these facts in mind. This is not a question of trade negotiations which are subject to alternative considerations, since there are no alternatives. Nor is it a question of asking for foreign aid. The problem involved is much more critical. It is one to discuss with friends and countries concerned, a situation which may become extremely disagreeable for every one of them, if it becomes too late to save it. Yet, it can be saved in time with a little effort by all concerned. It is amazing that an additional employment of some 7,000 a year during a limited period can influence global military strategy and that the creation of this very limited number of jobs can be considered as a premium – a very low premium – for assuring the political stability and peace in South-East Asia.¹⁰³⁹

Bijzonder is bovendien dat dit *Memorandum* wederom getuigt van een 'pragmatisme', van een 'voorzienigheid' en 'vooruitziende blik' die zo kenmerkend is voor Singapore's optreden na 1960. Waarden, slechts geënt op Winsemius' aanwezigheid en optreden? Loh Kah Seng's bemerking scheidt enige duidelijkheid:

What was striking in the memorandum was its ultimate pragmatism: there was no talk of any revolutionary switch to export-led industrialisation. Winsemius simply continued to explore substantive options to develop Singapore's export markets as he had done in the UN report. He compiled a list of emergency measures to expand manufacturing, such as to provide further incentives and trade concessions to private capital and to carry out promotional activities to attract multinationals to Singapore.¹⁰⁴⁰

38 Defensiestrategie Singapore – Israël – Winsemius

Singapore's nieuwe soevereine onafhankelijkheid zonder daadkrachtige nationale politie noch professionele militaire strijdkrachten is kwetsbaar. Het eiland heeft slechts twee infanterie bataljons met totaal 1.000 manschappen onder leiding van 50 officieren plus een klein vrijwilligersleger en twee oude slagschepen. De autoriteiten weten dat in geval van nood, zonder luchtmacht geen adequaat optreden verwacht kan worden.¹⁰⁴¹ Singapore voelt zich bovendien bedreigd, in juli 1964 zijn er nog grootschalige rassenonlusten geweest die dertien

¹⁰³⁸ Lee Kuan Yew, *From Third World to First*, 56.

¹⁰³⁹ *National Archives of Singapore, PREM, Britain*, Dr. A. Winsemius, Memorandum (Revised) 7-8.

¹⁰⁴⁰ Loh Kah Seng, 'Albert Winsemius and the Transnational Origins of High Modernist Governance in Singapore', in: Lily Zubaidah Rahim en Michael D. Barr (red.), *The Limits of Authoritarian Governance in Singapore's Developmental State* (Singapore 2019) 71-93, aldaar 83.

¹⁰⁴¹ *The National Archives of Singapore, Singapore's Exhibition's: The Story of an Economic Miracle.*

dagen duurden en begin 1965 hebben Indonesische militante groepen diverse bomaanslagen gepleegd met dodelijke afloop en veel gewonden, vanwege Singapore's samengaan met de Federatie en de daaraan verbonden overname van twee staten op Borneo. Lee Kuan Yew, naar Josey, heeft zich al eerder bezorgd afgevraagd, hoe het zonder de Britten verder moet:

Let us suppose the British decide to pull out from Southeast Asia and from Singapore (...) What will happen to us then, with our present defence capacity? The Indonesian have an army of 400,000 and other neighbouring countries are much more powerful than us. We must calculate carefully, taking everything into consideration. All must understand that this is no longer a matter of survival of the individual, but a matter of the survival of a large Group of people – of millions! What are the prospects of survival? (...) If you want a Chinese chauvinistic society, failure is assured. Singapore will surely be isolated. (...) We must firmly hold on to our corner of Southeast Asia. It is not negotiable. But we must also try our best to establish a model, multiracial society based on the principles of equality.¹⁰⁴²

Het lijkt een logische stap om in 1965, na de scheiding, een eigen defensiesysteem op te bouwen met als uitgangspunt dat Singapore een kleine populatie heeft en dat de kwaliteit van de gewapende macht dus van het grootste belang is. Volgens Lee Kuan Yew heeft Singapore een studie gemaakt van hoe kleinere landen met een identiek kwetsbare positie, omringd door grote buurlanden met veel bevolking, hun voortbestaan, hun overleven zeker kunnen stellen. Deze studie heeft drie landen opgeleverd die veel met Singapore gemeen hebben: Zwitserland, Finland en Israël.¹⁰⁴³ Singapore kiest uiteindelijk voor het Israëlische model van dienstplicht met een klein paraat leger en een grote burgerreserve.

~

In augustus 1965, enkele dagen na het begin van Singapore's volledige zelfstandigheid, overkomt Singapore drie opmerkelijke zaken. Ten eerste knoopt Israël diplomatieke betrekkingen aan met de (formeel pas op 12 december 1965 gevormde) nieuwe republiek Singapore, een verhouding die de komende dertig jaar vrij *low profile* wordt gehouden, volgens Jacob Abadi, hoogleraar in Midden-Oosten en Islam geschiedenis aan de *US Air Force Academy*, gezien Singapore's gespannen en bedreigende relaties met de moslim buurlanden Maleisië en Indonesië.¹⁰⁴⁴ Ten tweede roept Goh Keng Swee, minister van Financiën af en nu de nieuwe minister van het *Ministry of Interior and Defence* (MID), zijn vertrouwensman Winsemius op om per omgaand in Singapore zijn adviesrol weer op te nemen.¹⁰⁴⁵ Goh, ten derde, vliegt daarna naar Bangkok om daar de Israëlische ambassadeur in Thailand

¹⁰⁴² Josey, *Lee Kuan Yew*, 307-308.

¹⁰⁴³ Lee's voordracht tijdens de oktober 1967 vergadering van de Socialistische Internationale in Zürich. *Eastern Sun*, 21-10-1967.

¹⁰⁴⁴ Jacob Abadi, *Israel's Quest for Recognition and Acceptance in Asia: Garrison State Diplomacy* (Londen 2004) 174-175.

¹⁰⁴⁵ Tan Siok Sun, *Goh Keng Swee*, 128.

dr. Mordechai Kidron te ontmoeten, met het doel om advies, training en hulp te krijgen bij het opzetten van de *Singapore Armed Forces* (SAF).¹⁰⁴⁶

Goh Keng Swee is al tijdens zijn wereldreis voor de PAP in 1959 onder de indruk van de organisatie van Israël's strijdkrachten en hun discipline.¹⁰⁴⁷ Interessant is wat Goh Keng Swee's schoondochter Tan Siok Sun in haar boek over Goh in het hoofdstuk '*Building Singapore's Defence*' hierover zegt:

How does a non-military man go about the daunting task of building a large and efficient defence force? On most matters GKS's guiding principle was "to seek good advice" from those who had trodden the path. But he also realized that the defence of small states had to be approached in a particular way, with essential basics to be implemented right at the start.¹⁰⁴⁸

Zij geeft correct weer dat haar schoonvader leunt op het advies van derden, in tegenstelling tot veel auteurs en politici in Singapore die het pragmatisme, maar vooral de vooruitziende blik en het gezonde verstand van de eigen regering prijzen als iets zeer opmerkelijks. In onderstaand citaat uit de dissertatie van historicus David Shaw komt dat eigene, dat pragmatisme, eveneens tot uitdrukking:

In a move demonstrating both farsightedness and sound common sense they therefore sought the advice of the United Nations Programme of Technical Assistance. The pragmatism displayed on this occasion (like that in seeking Israeli assistance with military training) has remained a major feature of government actions right up to the present time.¹⁰⁴⁹

Genoemde Israëlische assistentie wijst in eerste instantie naar Mordechai Kidron, in de jaren vijftig actief betrokken bij Israël's veiligheid. In 1956 is hij *deputy chairman* van de Israëlische delegatie bij de Verenigde Naties.¹⁰⁵⁰ Winsemius heeft vanuit zijn wapenwereld bij Hispano de nodige relaties met Israël opgebouwd en kent Kidron uit de tijd dat hij minister van Buitenlandse Zaken van Israël is. Ook Lee Kuan Yew heeft Kidron tussen 1961 en 1963 meerdere malen in het kader van de vestiging van een Israëlisch consulaat in Singapore gesproken.¹⁰⁵¹ Het is vanzelfsprekend dat op dat moment in 1965 de drie belangrijkste spelers voor de toekomstige defensie van Singapore, Lee, Goh en Winsemius, met hun persoonlijke Israël-relaties en kennis, de keuze voor Israël ruimhartig samen nemen en opvolgen.

¹⁰⁴⁶ Yaakov Katz en Amir Bohbot, *The Weapon Wizards: How Israel became a High-Tech Military Superpower* (New York 2017) 233; Lee Kuan Yew, *From Third World to First*, 14-15; Schein, *Strategic Pragmatism*, 34.

¹⁰⁴⁷ John Gee, 'Islam and the Middle East in the Far East, Singapore, "Gandhi" and the Mexicans', *Washington Report*, September/October 2007 (Washington 2007) 40-41, 60; <https://www.wrmea.org/007-september-october/singapore-gandhi%C2%9D-and-the-mexicans.html>.

¹⁰⁴⁸ Tan Siok Sun, *Goh Keng Swee*, 128.

¹⁰⁴⁹ David Shaw, *Positioning Singapore in the Global Economy: A Study of Political and Economic Processes*. Thesis at the University of Leicester, October 2002, 192.

¹⁰⁵⁰ *Jewish Telegraphic Agency*, No. 181, 21-09-1956.

¹⁰⁵¹ Abadi, *Israel's Quest for Recognition and Acceptance in Asia*, 173.

Na Goh's verzoek raadpleegt Kidron zijn regering en komt binnen een paar dagen met Hezi Carmel van de Mossad, de CIA van Israël, voor een strikt geheim bezoek naar Singapore. Daarna worden drie experts aangesteld die Singapore's leger gaan opleiden en een compleet nieuw ministerie van Defensie ontwerpen. Het zijn *major general* Rehavam Ze'evi, met algemene verantwoordelijkheid voor het defensieproject, *colonel* Ya'akov (Jack) Elazari, die aangesteld is om het nieuwe ministerie op te tuigen en *lieutenant colonel* Yehuda Golan, oud-tankdivisiecommandant, die met andere *Israeli Defence Forces* (IDF) officieren de individuele legeronderdelen gaat trainen. Als eerste stap wordt voorgesteld een cadet-corps van 480 man te vormen, waarvan de helft een driejarige officiersopleiding gaat volgen.

Het opzetten van een nationaal leger in Singapore is geschoeid op de stelregel dat iedere agressor buiten de deur gehouden moet kunnen worden. Een van de maatregelen, ingaande per februari 1967, is de verplichte militaire dienstvoering. Oorspronkelijk heeft Singapore volgens Lee gekozen “*for the Israeli fashion, for in our situation we think it might be necessary not only to train every boy but also every girl to be disciplined and effective digit in defence of their own country*”.¹⁰⁵² Uiteindelijk wordt besloten dat iedere jongeman van achttien jaar twee jaar zijn land helpt verdedigen en tot zijn 45ste verjaardag als reservist aanblijft. Zo is ook vele jaren de militaire dienstplicht in Nederland gehanteerd, totdat in 1997 de opkomstplicht afgeschaft is. Het uiteindelijke doel van Singapore's regering is het mobiliseren van alle gezonde mannelijke burgers in enigerlei vorm van militaire en paramilitaire organisatie, met Israëlische richtlijnen als uitgangspunt. Singapore wil in totaal zeven infanterie bataljons opzetten, de basiselementen voor twee infanterie brigades, voldoende om het land ‘in normale tijden’ te beschermen.¹⁰⁵³

Het gewenste samenwerkingsverband wordt in Israël in oktober 1965 door een militaire delegatie uit Singapore beklonken. Op Kerstavond 1965, nog geen vijf maanden na Singapore's onafhankelijkheid, vertrekken de eerste zes van de te verwachten zeven IDF-officieren en hun families uit Israël voor een missie met onbekende bestemming.

De IDF-instructeurs die de *Singapore Armed Forces* (SAF) gaan trainen worden, om pers en publiek op het verkeerde been te zetten, tijdens hun verblijf in Singapore ‘Mexicaanse landbouwadviseurs’ genoemd. In februari 1966 wordt de *Jurong Military School* opgezet en in juni van dat jaar is de eerste groep Singaporese mannen met officiersaspiraties aan een

¹⁰⁵² *Eastern Sun*, 21-10-1967.

¹⁰⁵³ Goh Keng Swee, *Two Years of Economic Progress*, 30.

cadetopleiding begonnen. Op 6 augustus 1966 wordt de eerste nationale feestdag in Singapore opgeluisterd met een jong maar beloftevol eigen leger.¹⁰⁵⁴

1055

De verdediging van Singapore wordt vanaf het moment dat Winsemius in 1965 in Singapore terugkomt voor een periode van tien jaar volledig op Israëliëse leest geschoeid. De combinatie Singapore/Israël komt niet in de openbaarheid, ook Winsemius uit zich hier niet over. Zelfs de beschikbare documenten over de Londen-conferentie van Lee Kuan Yew en Wilson in 1966 maken geen gewag van deze al genomen gang richting Israël. Lee Kuan Yew houdt de relatie met Israël tot in 2000 voor zich en openbaart Singapore's geheim van 35 jaar bij de uitgave van zijn nieuwe boek.¹⁰⁵⁶

¹⁰⁵⁴ Emrys Chew en Kwa Chon Guan (red.), *Goh Keng Swee, a Legacy of Public Service* (Singapore 2012)134; Amnon Barzilai, 'A Deep, Dark, Secret Love Affair', *Haaretz*, 16-07-2004; <https://www.haaretz.com/1.4758973>; <http://www.haaretz.com/a-deep-dark-secret-love-affair-1.128671>, geraadpleegd 18-07-2018; Lee Hsien Loong, 'A Friend In Need', *The Straits Times*, 20-04-2016; Gee, *Report on Middle East Affairs*, 40-41; *The Hebrew University of Jerusalem*, 19/04/2016; <http://new.huji.ac.il/en/article/30479>, geraadpleegd 12-11-2017; Herb Keinon, 'Malaysia's Impact on Singapore-Israel Ties', *Jerusalem Post*, 21-02-2017.

¹⁰⁵⁵ Singapore Ministry of Defence. Show of strength – the 1969 National Day Parade featured Singapore's first-ever procession of tanks and armoured vehicles; <https://www.mindef.gov.sg/web/portal/mindef/home>; http://www.mindef.gov.sg/imindef/publications/pointer/supplements/saf_prl2008/_jcr_content/imindefPars/0012/file.res/PRLSCPunclassified.pdf.

¹⁰⁵⁶ Lee Kuan Yew, *From Third World to First*, 14.

Achteraf blijkt dat Goh Keng Swee op 16 juli 1967, vlak na de Israëlische 6-daagse oorlog van 5-10 juni 1967, bij de beëdiging en *commissioning parade* van de eerste 117 officieren van eigen bodem zich over de Israëlische kant van de zaak toch *en plein publique* heeft uitgesproken met: “*You have heard of the Six-Day War which commenced on 5 June. Seated here with me today are part of the Israeli mission which has been advising us on how to build an army*”.¹⁰⁵⁷ Goh voegt hieraan nog toe: “*In retrospect, it’s a minor miracle that we ever got off the ground ... without the Israelis, we could not have done it. We will always be grateful that Israel helped us and stood by us at our time of great need*”.¹⁰⁵⁸ Op het hoogtepunt van de Israëlische aanwezigheid, in 1969, zijn er in Singapore 45 Israëliërs in actieve dienst.¹⁰⁵⁹

Bovenstaande Israëlische assistentie heeft voor auteur ook een persoonlijke kant. In 1967 krijgt hij op een van de Britse bases op Singapore, samen met commando’s van het Gurkha-contingent die daar gestationeerd zijn, een parachutistenopleiding van de *British Parachute Association* (BPA). Het parachutespringen zelf, met toestemming van het sultanaat Johore, gebeurt bij het Maleise dorpje Kluang, 150 kilometer ten noorden van Singapore. In het oerwoud en de rubberplantages van Johore wordt in die tijd in *jungle combat* geoefend, de gevechtsgeluiden daarvan zijn naar eigen waarneming. De verbazing is aanwezig als vervolgens de bewoners ter plaatse naar ‘de Israëliërs’ verwijzen. De Israëlische journalist Amnon Barzilai verhaalt in het Israëlische dagblad *Haaretz* wel van de Israëlische *jungle combat*, hij is echter onduidelijk over locaties en deelnemers:

The jungle combat manual

The Singaporeans took the Israelis by surprise when they insisted on getting a course on jungle combat. Singapore has a tiny natural jungle of no more than five or six square kilometres, but the neighbouring states have larger jungles. Yehuda Golan: "I told them they were right but that I wasn't the right guy, because I knew nothing about jungles". Nevertheless, the Israeli team began to find out how to cope with the subject. It was decided to send two Singapore officers as guests of the Malaysian army for a course on jungle combat.

Three months later, the two officers returned with the knowledge they acquired in Malaysia, and we decided to conduct a course in jungle combat," Golan continues. "Out of curiosity, I decided to join. It looked very bad - it was clear that they had taught them British methods from the Second World War period. I decided to take a group of 10 officers. We entered the jungle and started to engage in war games. We trained in navigation, deploying forces, search and assault. We went through the American training manuals on combat in Vietnam. We developed methods of night navigation. We learned how to function with a fighting company in the dense

¹⁰⁵⁷ Tan Siok Sun, *Goh Keng Swee*, 138.

¹⁰⁵⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁵⁹ Benjamin Beit-Hallahmi, *The Israel Connection: Whom Israel arms and why* (Londen 1988) 26.

undergrowth. After a few weeks of training, I wrote the training manual of the Singapore Armed Forces for jungle combat.¹⁰⁶⁰

Israël assisteert Singapore vanaf midden 1969 bovendien bij de opbouw van zijn wapenarsenaal en voorziet dit land uit eigen overvloedige voorraad van militaire *hardware*, om te beginnen met de eerste 72 van de 350 te leveren AMX-13 tanks, voor zover na te gaan voorzien van Hispano vuurmonden en de eerste van 170 V200 pantservoertuigen.¹⁰⁶¹ Heeft Winsemius eigenhandig de aankoop van deze tanks kunnen begeleiden? Denkende aan zijn contacten uit de Hispano-Suiza tijd, waar AMX-13 tanks “*von vielen NATO-Ländern und vielen Sachverständigen gelobt . . . und durchaus im Gespräch oder in der Konkurrenz zu Hispano Suiza (...) [der direkte] Gegenspieler*” is van de Hispano HS30.¹⁰⁶² De AMX-13 tanks zijn zo goed dat Hispano zelfs overwogen heeft toentertijd de HS30 in de AMX-13-fabrieken in Frankrijk te laten bouwen.¹⁰⁶³

Winsemius, in 1952 nog gevraagd om Nederlands nieuwe minister van Oorlog te worden, zijn bekwaamheid op het gebied van veiligheidsbeleid inclusief gerelateerde wapen- en munitieproductie en internationale militaire verbanden, waarbij auteur ervan uitgaat dat Singapore daarvan volop gebruik heeft gemaakt, is een nog onvoldoende geëxploreerd onderwerp.¹⁰⁶⁴ Aan dit aspect van veiligheid is Winsemius' Hispano-Suiza tijdperk verbonden waaraan eveneens de rol van de CIA kan worden opgehangen. Er zou dan uitgebreider ingegaan moeten worden op de relatie van Israël versus Singapore, ook voor wat de productie van wapens betreft, als wel de defensiestrategieën van beide landen. Een mooi onderwerp voor een ondernemend onderzoeker.

39 Winsemius helpt Singapore overstag, vaak eigenhandig

Vanuit bestuurlijk oogpunt is in Singapore eind 1965 sprake van een bijzondere situatie: er is van regeringswege geen tweede ontwikkelingsplan voor de periode na 1965 gepubliceerd. Alhoewel het *Second Development Plan* voor de jaren 1966-1970 in feite wel geschreven en gedrukt is, heeft het nooit het publieke licht aanschouwd.¹⁰⁶⁵ Singapore vaart, na zijn scheiding van Maleisië, een nieuwe vijfjarenperiode in op Winsemius' *Memorandum (Revised)* dat het

¹⁰⁶⁰ Barzilai, *Haaretz*, 'A Deep, Dark, Secret Love Affair', 16-07-2004; Lee Kuan Yew, *From Third World to First*, hoofdstuk 2.

¹⁰⁶¹ Beit-Hallahmi, *The Israel Connection*, 26; Abadi, *Israel's Quest for Recognition and Acceptance in Asia*, 179.

¹⁰⁶² *Deutscher Bundestag*, 5. Wahlperiode, Drucksache V/4527, AMX-13, 26.

¹⁰⁶³ *Ibidem*, 26-50.

¹⁰⁶⁴ Ankie Winsemius, 26-10-2013.

¹⁰⁶⁵ Jonathan Rigg, *Unplanned Development: Tracking Change in South-East Asia* (Londen 2012) 20. Lee Soo Ann, *Industrialization in Singapore*, 45-46.

vacuüm van het ontbreken van het tweede *Development Plan* moet gaan invullen. Gelukkig is de auteur van het plan, Winsemius, voor de toekomstige transformatie van een handelseconomie naar een moderne exporterende industriële natie vaak zelf ter plekke aanwezig. Hij geeft vanaf september 1965 ‘eigenhandig’ aanwijzingen tot een resolute 180° draai in Singapore’s industriële denken en doen: de omslag van de nog steeds heersende politiek van importsubstitutie - met invoer beschermende maatregelen - naar *export oriented industrialization* (EOI).

De scheiding van Maleisië en de nieuwe industriële aanpak leidt tot een stroom van maatregelen. Om te beginnen moet een groep van ondernemers geholpen worden, die begin jaren zestig toch geloof hebben gegeven aan Singapore’s industriële aanpak, maar hun inspanningen nu in rook zien opgaan; zij moeten hun producties anders gaan inrichten. Hun recent opgestarte productiebedrijven met de gemeenschappelijke markt als lonkende horizon moeten geforceerd omschakelen. Na 9 augustus 1965 zijn er voor veel *Made in Singapore*-producten geen open grenzen meer met Maleisië, terwijl voor een rendabel productieproces de thuismarkt Singapore alleen te klein is.

De ommezwaai naar EOI geeft niet alleen veel frustratie en extra werk voor deze producenten maar ook de ambtelijke begeleiding moet meer en gestructureerd aan de slag. Alle onder directie van de Federatie van Maleisië ingestelde quota’s worden ontmanteld en/of geleidelijk door beschermende invoertarieven vervangen. Niet alleen de grensoverschrijdende situatie van materiaal en goederen noopt tot snelle veranderingen want, nu de grens met Maleisië na de scheiding nog net niet compleet dicht is, is er een stroom Maleise migranten richting Singapore op gang gekomen, gemiddeld 2.000 personen per maand. Winsemius’ belofte van volledige werkgelegenheid in 1970 is bij dit soort tegenslagen geen sinecure.

Gelukkig kan Singapore in deze nieuwe periode na 1965 wel meeliften op een mondiaal economisch verschijnsel: midden jaren zestig verbetert de wereldconjunctuur zich sterk, wat ook ten gunste van ontwikkelingslanden komt. Ook deze ontwikkeling, zoals in paragraaf 12 beschreven, is een nog niet eerder genoemde parallel tussen Nederland in 1951 en Singapore in 1965. Doordat de westerse geïndustrialiseerde economieën en Japan een lange en duurzame economische ervaring inzetten gaat nu, net zoals in Nederland in de naoorlogse jaren, de wereldeconomie zich ook in het voordeel van Singapore keren. Nieuwe industrieën met nieuwe elektronische technologieën veroveren de wereld, een revolutie die van de transistor naar de geïntegreerde schakeling leidt en voor een reeks nieuwe producten zorgt: transistorradio’s op batterijen, bandrecorders, televisieapparaten, stereo muziek installaties, elektronische computers en satelliet communicatie.

Dit leidt naar de mondiale ontwikkeling van andersoortige groei-industrieën, zoals de productie van raketaandrijving en straalmotoren die het vervoer en het mondiale toerisme aanwakkert. Er is ook een spectaculaire groei in de petrochemische industrie van producten als naphtha en ethyleen, die de vervaardiging van allerlei soorten kunststof en synthetische vezels in de hand werken. Net zoals hij de link tussen de Singaporese scheepsbouw en Japan heeft gelegd, is het Hon Swee Sen die samen met het Japanse *Sumitomo Chemicals* en de overheid van Singapore de *Petrochemical Corporation of Singapore* (PCS) gaat opstarten. Op de achtergrond bij al deze mutaties is en blijft Winsemius de belangrijkste *sparring partner*.

Geïndustrialiseerde naties bereiken *en masse* volledige werkgelegenheid en multinationale ondernemingen bereizen de wereld op zoek naar goedkope menskracht, goedkopere productie- en vestigingsplaatsen, technologische kennis en financiële faciliteiten. Massaal wordt door het bedrijfsleven buiten de eigen nationale grenzen gezocht wat voor partijen in Singapore een fortuinlijke bijkomstigheid is. De economische opleving is tot eind 1965 matig geweest, maar nu staat er wereldwijd een stormachtige ontwikkeling aan te komen. Winsemius is realistisch genoeg om, naast zijn eigen ervaring en de krachtadige inbreng van de regering van Singapore, de radicale omslag in de economische ontwikkeling van het land ook te verbinden met deze ‘conjunctuurjump’ uit de jaren ‘60, een duurzame economische opleving van de rijke landen.¹⁰⁶⁶ Door dit verschijnsel kan het economische ontwikkelingskompas van Singapore versterkt gericht worden op de nu vergrote mondiale buitenmarkt.

Naast deze conjuncturele handreiking is een tweede prettige bijkomstigheid dat Goh Keng Swee, ook in de jaren samen met Maleisië, de voor de industrie gereserveerde gelden ordentelijk heeft uitgeleend en geïnvesteerd; van de 100 miljoen dollar is per eind 1965 52,3 miljoen voor leningen en participaties in aandelenkapitalen aangewend. Overigens, separaat daaraan heeft de regering 71,2 miljoen aan de ontwikkeling van industrieterreinen, infrastructuur en woon- en winkelwijken gependeed.¹⁰⁶⁷

De EDB heeft uitgebreide volmachten gekregen om lokale en nu vooral buitenlandse ondernemers in Singapore te laten produceren en de relaties tussen deze bedrijven en de overheidsdiensten in Singapore te vergemakkelijken. Zij gaat nog resoluter dan voorheen bij de internationale industrie aankloppen om hen naar ‘industriële paradijs’ Singapore te lokken, nog actiever buitenlandse MNC’s aan te trekken, waaronder veel industrieën uit Japan. De EDB helpt bij het zoeken naar een geschikte productielocatie en denkt mee over hoe nieuwe

¹⁰⁶⁶ *National Archives of Singapore, Oral History Centre*, Dr. Albert Winsemius, band 14.

¹⁰⁶⁷ Lee Soo Ann, *Industrialization in Singapore*, 52-54.

exportmarkten veroverd kunnen worden. De hectische situatie die dat op de thuismarkt Singapore teweegbrengt, vereist het zorgvuldig lokaal optuigen van nieuwe financiële instellingen, het aanleggen van een nog groter infrastructureel netwerk, met inbegrip van gestroomlijnde internationale telecommunicatie en het snel ter beschikking stellen van kant en klare fabriekshallen of maagdelijke industriële locaties.

Volgens onderzoeker Schein bevestigt de EDB dat Singapore “*turns out to be a genuine East-West hybrid*”,¹⁰⁶⁸ een samenvoegen van “*Asian understandings of authority with Western management theory [that] accounts for this efficient and flexible pursuit of the strategic plan*”. De EDB, volgens Schein “*successfully blends seemingly contradictory understandings of ‘individualistic groupism,’ ‘modulated openness,’ ‘and non-hierarchical hierarchy’ to achieve a modern nation with high standard of living*”.¹⁰⁶⁹

Daarmee wordt de binnenlandse werkgelegenheid weer vergroot en de export van ‘*made in Singapore*’, van eigen geproduceerde artikelen, gaat vanaf nu een belangrijkere rol spelen. De MNC’s zetten daarnaast vaak hun eigen industriële trainingscentra op; begin jaren zeventig nemen het Nederlandse Philips, het Duitse Rollei, Tata uit India en de Japanse Seiko en Yokogawa Electric-fabrieken hun eigen opleidingsscholen mee.¹⁰⁷⁰ Naast de groei van technische kennis levert de vestiging van deze MNC’s een schat aan informatie op over hun thuismarkten en hun uitvoer naar lang bestaande en gevestigde markten elders in de wereld.

Vanaf nu komt Winsemius regelmatig naar Singapore, waarbij hij alle strategische beslissingen begeleidt om de EDB na de teloorgang van Maleisië te reconstitueren. Met grote regelmaat worden hem de voorstellen van de *Board* van de EDB en de voorgenomen projecten op grond van ministeriële haalbaarheidsstudies aangereikt. Tamboer verwoordt deze gang van zaken met: “*Twice a year Winsemius flew to Singapore to spend about a fortnight there - one time it was to help drafting the plans for the coming year, the other time for checking and steering*”.¹⁰⁷¹ Zelf schat Winsemius zelf dat hij door de jaren heen Singapore in totaal zo’n 50 tot 60 keer bezocht heeft.¹⁰⁷²

Hon Sui Sen, de voorzitter van de EDB, is samen met Winsemius vanaf dag één na de scheiding zeer actief. Hij moet persoonlijk de bevordering van de industrialisatie van Singapore op een zwaardere leest schoeien en buitenlandse regeringen en handelsorganisaties benaderen

¹⁰⁶⁸ Schein, *Strategic Pragmatism*, 1.

¹⁰⁶⁹ Ibidem, 235-251.

¹⁰⁷⁰ EDB History, *Online publicaties*.

¹⁰⁷¹ Tamboer, *IIAS Newsletter* 9, 1996; *Singapore Monitor*, 26-02-1984.

¹⁰⁷² *The Straits Times*, 11-03-1984.

met het primaire doel zich in Singapore te vestigen.¹⁰⁷³ Vroegtijdig, in september 1965, worden door hem contacten met Australië gelegd met vragen voor preferentiële tarieven, speciale handelsmissies, industriële ondersteuning voor de scheepsbouw, tot aan het opzetten van een *Vocational Institute*.¹⁰⁷⁴ Daaropvolgend onderzoekt een Australisch team in januari 1966 de mogelijkheden of het Singapore met een dergelijk onderwijsinstituut kan helpen, te vestigen in industriepark *Jurong*. Op dat moment kijkt het Australische Departement voor werkgelegenheid terloops ook naar de voortgang van Goh's vierjarenplan, *The State of Singapore Development Plan 1961-4*. De conclusies zijn:

The percentage of the economic, social and public targets reached were respectively 74.9%: 71.3% and 95.3%. Reasonable progress was made in the development of industrial estates (see below), and in the construction of dwellings and schools. (...) The Singapore government claims that ... "the Plan has more than succeeded in its objective of providing ... for an increase in national income equal to the growth in population. It compares quite favourably with the rate of growth attained in the same period in several countries in Asia".¹⁰⁷⁵

Intussen zijn handelsmissies georganiseerd naar Australië, de Verenigde Staten, India, Japan, Thailand en Groot-Brittannië en in februari 1966 onderneemt de republiek Singapore zijn eerste grote eigen handelsmissie naar Afrika. Ook komen diverse handelsmissies naar Singapore, uit Nieuw-Zeeland, Egypte, Pakistan en West-Europa, die Winsemius' nieuw opgetuigde marketingstrategie nieuwsgierig onder hun loupe nemen, met als resultaat dat met bijvoorbeeld Rusland, Bulgarije en Polen handelsovereenkomsten getekend worden. Het door de EDB aangelegde netwerk van overzeese vertegenwoordigingen geeft Singapore een cruciale basis voor het aantrekken van geïnteresseerde producenten.¹⁰⁷⁶

Het 'produceren voor de wereldmarkt' geschiedt volgens Winsemius' veelvuldig genoemde 'eigen' economische wet: zijn persoonlijke *credo* dat zich richt op de 'comparatieve voordelen van het betreffende land', waarmee hij zegt dat je je moet specialiseren in producten die jouw land relatief goed en goedkoop kan produceren en de rest laat je over aan de import. Het betreffende land is dan volgens hem volledig betrokken bij de gunstige kant van de mondiale arbeidsverdeling.¹⁰⁷⁷

~

¹⁰⁷³ *National Archives of Singapore*, Brief van Hon Sui Sen aan de Australian High Commission, 06-04-1966.

¹⁰⁷⁴ *National Archives of Singapore*, *Australian High Commission Singapore*, Memo: 1472, 22-10-1965; Minute Paper 21-01-66, Singapore: Request for Economic Assistance. Brief Minister for Trade and Industry, 07-02-1966.

¹⁰⁷⁵ *National Archives of Singapore*, *Australian High Commission Singapore*, J.B. O'Hara, Report of Investigation into the Singapore's Government's Request for Australian Aid in the Establishment of a Vocational Institute at Jurong, 9-28 January 1966. Department of Labour & National Service.

¹⁰⁷⁶ Singapore, Economic Development Board, *Annual Reports, 1962 en 1964*.

¹⁰⁷⁷ Douw/Visscher, geluidsopname verdiepend interview.

Zoals in de aanhef van deze paragraaf aangegeven, beïnvloedt Winsemius op vele fronten ‘eigenhandig’ de besluitvaardigheid. Als de EDB in september 1966 beslist om een tweede buitenlands kantoor te openen onder leiding van de door Winsemius geprezen Chan Chin Bock, adviseert Winsemius niet alleen dat dit kantoor vanwege de toegang tot de multinationals in New York moet worden gevestigd, maar ook dat Joe P. Bourdrez als eerste directeur wordt aangesteld.¹⁰⁷⁸ Bourdrez heeft bij de internationalisering van Winsemius’ directoraat-generaal in 1952 geholpen en is nu werkzaam in New York bij het Instituut voor Nederlands-Amerikaanse Industriële Samenwerking. Hij kan als mentor van Chan meer dan relevante ervaringen met hem delen.¹⁰⁷⁹

Het vaak aangehaalde voorbeeld dat Winsemius het Nederlandse Philips naar Singapore probeert over te halen, is inderdaad ook een ‘eigenhandig’ juweel:

In the beginning it was quite a difficult job for me to convince people at the top of the big Dutch electronics company Philips to set up production plants in Singapore. I went to Eindhoven, where the headquarters of Philips are situated, to warn them: you have to hurry, I told them, otherwise there is a very real danger you will be too late and then you will be sure to miss the boat in the growing market of Southeast Asia. The result is that Philips is now one of the big investors in Singapore and is doing a very fine job there.¹⁰⁸⁰

Met het als resultaat dat in 1973 zo’n 1.900 mensen werkzaam zijn binnen Philips Singapore.¹⁰⁸¹ (Een en ander gaat in de jaren zeventig wel ten koste voor fabrieksonderdelen van Philips-Australia, waar in 1970 al 13.000 werknemers actief zijn.¹⁰⁸²)

‘Eigenhandig’ is de aanschaf van de 350 te leveren AMX-13 tanks in de vorige paragraaf 38 als suggestie genoteerd. Evenwel, Winsemius’ assistentie bij het inbrengen van oplossingen worden dan pas interessant als we naar zijn reizen en persoonlijke invloed kijken, die hij voor de scheepsbouw van Singapore heeft ondernomen. Met andere woorden, het ‘eigenhandig’ optreden van Winsemius krijgt een vervolg in de navolgende paragrafen als bijvoorbeeld ook de mutatie van de Esso-raffinaderij op Singapore, mede door de persoonlijke inzet van Winsemius, ordentelijk tot stand wordt gebracht.

Een plezierige ontmoeting is ondertussen het bezoek aan Singapore op 16 november 1966 van Eugene Black, sinds 1948 een oude bekende van Winsemius uit hun beider dagen bij de Wereldbank en UNDP. Black, nu als *Advisor to the President on Southeast Asia Economic*

¹⁰⁷⁸ Schein, *Strategic Pragmatism*, 34.

¹⁰⁷⁹ Winsemius, Rede uitgesproken door Dr. A. Winsemius, Directeur-Generaal van de Industrialisatie, op een persconferentie gegeven op 28 oktober 1952; Lee Kuan Yew, *The Singapore Story*, 270–271.

¹⁰⁸⁰ *History Blog*, Dr Albert Winsemius, 30-08-2007; <http://historyof07.blogspot.com/>.

¹⁰⁸¹ *The Ministry of Communications and Information* - Singapore

¹⁰⁸² Pierre van der Eng, ‘European Integration and Australian Manufacturing Industry: the Case of Philips Electronics, 1960s–1970s’, *Australian Economic History Review*, Vol. 57, No. 2, juli 2017, 217-238, aldaar 217.

and Social Development, en zijn team zijn onderweg naar Maleisië en Jakarta en houden besprekingen met:

Singapore's prime minister, defence and finance ministers, the Economic Development Board (EDB) and the Port of Singapore Authority (PSA) to explore areas where the United States could assist Singapore.¹⁰⁸³

Wat er in november 1966 en daarna met de Amerikanen besproken is, blijft onbekend. Maar de “*clarity and realism of thinking*” van de Singapore leiders en hun voorbeeldfunctie voor de rest van Azië, met name met betrekking tot scheepsreparatie voor de Amerikaanse vloot in Zuidoost-Azië, worden vier maanden later in de *New York Times* geprezen.¹⁰⁸⁴ De uitdrukkingen van deze krant zijn door ervaren buitenlandexperts vertaald als dat de Verenigde Staten Singapore, daar waar noodzakelijk, ook militaire hulp willen gaan bieden.

In dezelfde maand maart 1967, op een vergadering van socialistische politici in Japan, geeft Lee Kuan Yew publiekelijk ondersteuning aan de aanwezigheid van de Verenigde Staten in Vietnam. Naast het verkrijgen van militaire assistentie is Lee op dat moment zich er van bewust dat Singapore voor US\$300 miljoen orders voor olieproducten uit Zuid-Vietnam krijgt en de Amerikaanse militairen uit Vietnam voor een *Rest & Recreation* (R&R)-programma, naast Bangkok, nu ook naar Singapore komen.¹⁰⁸⁵ Hagemeyer Trading Co., in die tijd auteurs werkgever in Singapore, kan in de gigantische vraag naar ijskasten voor verschepping naar Vietnam helaas onvoldoende voorzien.

Singapore heeft intussen Winsemius gehuldigd. Hij is in de afgelopen jaren van dermate groot belang voor de stadstaat geweest dat hij eind 1966 gelauwerd wordt met de *Distinguished Service Medal*, de ‘*Pingat Bakti Cemerlang*’ wegens “*valuable contributions to the formulation and adoption of a wide range of matters of economic policy*”. De uitreiking van deze onderscheiding volgt in maart 1967, waarna de *Leeuwarder Courant* trots is op zijn stadgenoot en de *The Straits Times* meldt dat:

184 men and women who have rendered exceptional service to the Republic were honoured last night by President Yusof bin Ishak, at a colourful investiture ceremony at the Singapore Conference Hall. Topping the list of 184 recipients was Dr. A. Winsemius, 56, a Dutch economist. (...) Dr. Winsemius was not present to receive his award as he has left Singapore.¹⁰⁸⁶

¹⁰⁸³ Daniel Wei Boon Chua, *US-Singapore Relations, 1965-1975: Strategic Non-Alignment in the Cold War* (Singapore 2017) 168-169.

¹⁰⁸⁴ *New York Times*, 29-03-1967.

¹⁰⁸⁵ Chan Heng Chee, *Singapore: The Politics of Survival*, 45-46. Goh Keng Swee, *Two Years of Economic Progress*. Text of Speech by the Minister for Finance at the Budget Session to the Legislative Assembly on 5th December, 1967, 1, Parliamentary Debates, Singapore, Vol. 26, 1967, 6.

¹⁰⁸⁶ *The Straits Times*, 04-03-1967; *Leeuwarder Courant*, 03-03-1967, “Dr. A. Winsemius krijgt onderscheiding Singapore”.

Op 29 juni 1967 is Winsemius weer terug.¹⁰⁸⁷ Volgens de krant blijft hij nu vier weken “to review the current industrial position”. Wederom gaan zijn bemoeienissen veel verder dan alleen de genoemde *industrial position* van Singapore. Ook politiek-financiële ontwikkelingen met buurland Indonesië zijn onderwerp van zijn programma, zelfs de switch terug van Goh Keng Swee van Defensie naar het Ministerie van Financiën op 17 augustus 1967 heeft, volgens de schoondochter van Goh, de hand van Winsemius:

Part of the reason of the switch, Goh Keng Swee once commented to this author, was that Dr. Albert Winsemius, the Dutch economist hired by Singapore, had wanted his expertise for some specific problem areas; and that Lim [Lim Kim San, de in 1965 benoemde minister van Financiën], no doubt an extremely capable individual in his own right, had a somewhat different approach to foreign investors. (...) Mr. Lim had not supported a number of such claims in the capacity of Finance Minister.¹⁰⁸⁸

Laatstgenoemde *problem areas* hebben te maken met kapitaalstromen uit Indonesië voor nieuwe investeringen en het toezeggen van *claims*, waarschijnlijk te interpreteren als financiële ‘tegememoetkomsten’ aan Indonesische industrieën en industriëlen. Financiële zaken, die gedaan moeten worden met een land, waar de Nederlandse taal en zakelijkheid waarschijnlijk nog steeds veel deuren opent. Zaken die Buchanan omschrijft met het woord *strategic*, dat in vele gevallen naar het optreden van Winsemius verwijst:

Singapore was strategic to the flow of [Indonesian] investments, and from 1968 onwards assumed the role of servicing and distribution centre for the growing body of foreign investors opening up Indonesia’s vast reserves of oil, minerals, and timber.¹⁰⁸⁹

40 Omslagpunt 1967

Winsemius bestempelt het tijdperk van eind 1960 tot eind 1965, nadat de versmelting van twee landen en de gemeenschappelijke markt met Maleisië teniet is gedaan, als ‘vijf verloren jaren’; drie jaren van economische ontwrichting door de ondermijnende invloed van de communisten en twee jaren door het vruchteloze samengaan van Singapore binnen de Federatie van Maleisië.¹⁰⁹⁰ Hij noemt de inspanning van het samengaan met Maleisië ‘een moedeloze actie’, die slechts verlies voor het draagvlak van zijn plannen heeft opgeleverd.¹⁰⁹¹ Voor hem was de Maleise markt niet het einddoel van industrieel Singapore, maar slechts een tussenfase, iets extra’s richting het centrale doel: de internationale exportmarkt.

¹⁰⁸⁷ “UN Survey Mission Chief Back”, *The Straits Times*, 29-06-1967.

¹⁰⁸⁸ Tan Siok Sun, *Goh Keng Swee*, 140.

¹⁰⁸⁹ Buchanan, *Singapore in Southeast Asia*, 22.

¹⁰⁹⁰ *National Archives of Singapore, Oral History Centre*, Dr. Albert Winsemius, band 01. Winsemius, *The Dynamics of a Developing Nation: Singapore*, 28.

¹⁰⁹¹ *Ibidem*, Winsemius, *The Dynamics of a Developing Nation: Singapore*, 28.

We had tried to make a start in a sort of intermediate period through the way of a Malaysian Common Market. That turned out to be a failure. Therefore we could only choose the way of going directly into world markets where we would meet competition from well-established industries all over the world. It would have been impossible to do that without the co-operation of international firms, the multi-nationals who had more guts, who had experience, who had capital, et cetera.¹⁰⁹²

De inspanningen na 1965 blijken echter niet tevergeefs; de economie van het nu alleenstaande Singapore is in 1966 dermate op dreef dat in dat jaar alleen al de import met 6,5% toeneemt en de export met 13% stijgt.¹⁰⁹³ Tegen Winsemius' verwachting in is de ruilhandel met Indonesië redelijk op gang gekomen en niet alleen gaan Singapore en Maleisië op commercieel gebied weer blijvend samenwerken, op 7 september 1966 worden zelfs de handelsbetrekkingen met Indonesië formeel hersteld; binnen drie jaar is de handel met dit land boven het *pré-Konfrontasi* niveau uitgestegen.¹⁰⁹⁴ Bovendien is er intussen vanuit Singapore een 'exploderende' export richting het in oorlog zijnde Zuid-Vietnam opgestart en wordt er in Zuidoost-Aziatische wateren volop naar olie geboord en gevonden.

Met de economische sector *Manufacturing* en het industriepark *Jurong* lijkt het echter nog steeds niet al te voorspoedig te gaan. In vergelijking met de start in februari 1963 is de gemiddelde groei van het aantal industriële productiebedrijven tot 1966 slechts 16%, terwijl er rekening is gehouden met een groei van meer dan twee keer zo groot.¹⁰⁹⁵ Het commentaar van onderzoeker en statisticus Harry T. Oshima in dit verband luidt:

after half a decade of vigorous and concentrated attempts to attract industries to the Jurong Industrial Estate, the total number of workers employed there amounts to no more than 2% of the labour force, with what appears hardly any degree of backward and forward linkages.¹⁰⁹⁶

Goh Keng Swee bevestigt dat de werkgelegenheid in Singapore's *Manufacturing Sector* tussen 1963 en 1966 jaarlijks slechts 5.000 tot 6.000 nieuwe banen heeft opgeleverd, die veel minder dan de groei van 40% opleveren, zoals oorspronkelijk gepland.¹⁰⁹⁷ Volgens Ngiam Tong Dow lijkt het alsof per 1967 nog steeds een lichte paniek in Singapore heerst, geweten aan het feit dat "*we always tend to be too extreme, black and white*":

Well, Dr. Albert Winsemius, a Dutch economist who used to be Singapore's economic advisor, used to tell me, you Singaporeans are remarkably unbalanced people because you stand in a very small pond. When the water is just below your nose and the sun is shining, you think

¹⁰⁹² *National Archives of Singapore, Oral History Centre, Dr. Albert Winsemius, band 09.*

¹⁰⁹³ Singapore, Department of Statistics, *Economic and Social Statistics, 1965-1990.*

¹⁰⁹⁴ Buchanan, *Singapore in Southeast Asia*, 22.

¹⁰⁹⁵ Lee, 'Some Basic Problems of Industrialization in Singapore', 186.

¹⁰⁹⁶ Harry T. Oshima, 'Growth and Unemployment in Singapore', *Malayan Economic Review*, Vol. XII, No. 2, October 1967, 42.

¹⁰⁹⁷ Goh Keng Swee, *Two Years of Economic Progress*, 64; Buchanan, *Singapore in Southeast Asia*, 64.

everything is well and good, and you're filled with euphoria. But the moment the water rises by an inch and suffocates you, you think that's the end of the world.¹⁰⁹⁸

Niet geheel naar waarheid overigens. Alleen al in 1966 krijgen 26 nieuw in Singapore aangemelde firma's het stempel van pionier-industrie, met een belastingvrije status van vijf jaar. Het gegeven dat deze industrieën, als hun productie volledig op gang komt aan 19.000 arbeiders werk zullen leveren, is op dat moment bekend.¹⁰⁹⁹

Echter, vanaf 1967, naast de zich snel herstellende handelsfuncties, gaat ook de industriële groei voor een forse herstart. Dat leidt er toe dat Goh Keng Swee de EDB aanzet om ook hulpverlenend te worden voor Singapore's in- en verkoop van eigen producten:

We must establish in the not-so-distant future, an international trading agency of some kind which will relieve manufacturers in Singapore of much of the problems connected with the export of their products in overseas markets. This subject is receiving very close attention in the Ministry of Finance and in the Economic Development Board, and the implementation of this policy may well result in far reaching re-arrangements in the structure and pattern of our international trade today.¹¹⁰⁰

Het *Export Promotion Centre* (EPC) wordt opgezet, een van de eerste maatregelen om gericht de verkoop van *made-in-Singapore* producten overzee te bevorderen en om in het buitenland grondstoffen en industrieproducten in bulk niet alleen te kopen maar ook te financieren.¹¹⁰¹

Het wordt duidelijker dat ontwikkelend Singapore sterk in beweging komt en de vruchten gaat plukken van zowel de eigen op export gerichte aanpak als de zich internationaal verbeterende conjunctuur, het jaar 1967 wordt een industrieel kantelpunt. Grotere investeringen worden gedaan door firma's uit Japan, de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Hong Kong gaat versneld met meer dan 300 miljoen dollar in Singapore's industriepark *Jurong* investeren. De EDB-vertegenwoordiger in New York, Chan Chin Bock, geeft aan waarom Hong Kong als vestigingslocatie voor veel fabrikanten niet meer interessant is: in 1967 is de Chinese Culturele Revolutie daar de doorslaggevende factor:

Hundreds of indigenous Hong Kong companies were relocating their operations to Singapore to get away from the strikes, the bombs and general chaos the Red Guards had unleashed in Hong Kong's industrial catchments.¹¹⁰²

¹⁰⁹⁸ Tay, *A Mandarin and the Making of Public Policy*, 27.

¹⁰⁹⁹ EDB Annual Report 1967.

¹¹⁰⁰ Goh Keng Swee, *Two Years of Economic Progress*, 26.

¹¹⁰¹ You Poh Seng en Lim Chong Yah, *The Singapore Economy* (Singapore 1971) 242; Lee, 'Some Basic Problems of Industrialization in Singapore', 202.

¹¹⁰² Chan Chin Bock, 'Romancing the American MNCs' in: Chan Chin Bock e.a. (red.), *Heart Work* (Singapore 2002) 32-53, aldaar 44.

Om aan de eisen van Hong Kong te voldoen moet er zelfs een nieuw *crash programme* opgezet worden om razendsnel meer fabrieken ter beschikking te krijgen.¹¹⁰³ Gavin Peebles en Peter Wilson van de NUS voegen ook dit Hongkong-verschijnsel toe aan de ommekeer van 1967 in de groei van Singapore. Volgens hen is de komst van deze bedrijven grotendeels toe te schrijven aan de factor geluk, omdat de aanhoudende chaos op het Chinese vasteland Singapore de meest logische keuze maakt.¹¹⁰⁴ Een interessante vraag terzijde is dan: gaan de huidige (2019/2020) onlusten in Hong Kong en Trumps handelsoorlog met China wederom de vlucht van honderden bedrijven richting Singapore veroorzaken? Of verdwijnen zij naar goedkoopte landen als Vietnam?

Het nieuwe kantoor van de EDB in New York, in 1967 net vier maanden tijd operationeel, heeft intussen honderd aanvragen van Amerikaanse industriëlen ontvangen voor vestiging van hun productie-eenheden in Singapore. Het betreffen veelal producenten van halfgeleiders zoals *National Semiconductors*, *Hewlett Packard*, *General Electrics*, *Fairchild* en *Texas Instruments*, waarvan *Texas Instruments*, 's-werelds grootste producent van semiconductors, bij haar officiële fabrieksopening in Singapore op 4 juli 1969 al duizend werknemers in dienst heeft. *Hitachi*, *Toshiba* en *Sanyo* volgen vanuit Japan en *Philips*, *Siemens* en *Thomson* uit Europa.¹¹⁰⁵ (De groei in deze *productrange* is dermate dat in 1975 91 elektronicafirma's in Singapore opereren, die aan 46.247 werknemers emplooi geven, meer dan een vijfde van de totale industriële beroepsbevolking. Overigens, in 1980 zijn er 185 elektronica firma's, die 71.727 werknemers in dienst hebben met liefst een kwart van de industriële beroepsbevolking, waarvan 80% vrouwen. In 2000 heeft de elektronische producten en componentensector meer dan 100 000 werknemers in dienst die voor een waarde van 82 miljard Singapore dollar produceren.¹¹⁰⁶)

In deze hectische periode groeit het aantal aanvragen van potentiële investeerders in Singapore's industriële proposities van 1.174 in 1967 naar 1.300 in 1968.¹¹⁰⁷ Goh Keng Swee is eind 1967 euforisch over de sinds de scheiding bereikte doelen:

Trade figures show an overall growth of 8 per cent. In the period January to September 1966, the total of imports and exports was \$5,513 million. (...) The total amount of cargo discharged and handled this year compared with last year shows an increase of no less than 15.3 per cent. (...) The number of ships using our harbour shows an increase of 8.8 per cent over last year. In

¹¹⁰³ Goh Keng Swee, *Two Years of Economic Progress*, 4.

¹¹⁰⁴ Peebles, *Economic Growth and Development in Singapore*, 49.

¹¹⁰⁵ Linda Lim, *Trade, Employment and Industrialization in Singapore* (Geneve 1986) 87.

¹¹⁰⁶ Carl Alexander Häntzschel, *Culture and Communication, News Flows in Singapore, "From Third World to First": The Development of Disseminating News Towards a "More Just and More Efficient Information Order"*. Dissertation ingereicht an der Philosophischen Fakultät III der Humboldt-Universität zu Berlin, 117-118.

¹¹⁰⁷ Lee Soo Ann, *Industrialization in Singapore*, 63.

terms of tonnage, the increase is 11.5 per cent. (...) For instance, the volume of bank deposits for the first ten months of 1967 shows an increase of 29 per cent from \$1,312 million at the beginning of this year to \$1,697 million at the end of October. (...) Construction of 5,096 units commenced in the first six months of last year compared with 8,461 units for the same period this year. Private construction has been particularly active, showing a 94.5 per cent increase.¹¹⁰⁸

Dit zijn dermate grote sprongen dat het EDB als het ware overwerkt raakt en een *burn-out* krijgt, zodanig dat de organisatie anders moet gaan functioneren waarbij de EDB de gelegenheid krijgt om een aantal van haar taken af te splitsen.¹¹⁰⁹ In 1968 worden de *Development Bank of Singapore* (DBS) en de *Jurong Town Corporation* (JTC) opgericht. Enerzijds om als industriebank de financiering van export, respectievelijk de activiteiten voor het ontwikkelen van nieuwe fabrieken en industrieterreinen van de EDB over te nemen. Anderzijds om de JTC te doen uitgroeien tot een organisatie van planning, ontwikkeling en beheer van alle industriële *sites*, zij begeleidt vanaf dan de ontwikkeling van Goh's *Jurong* naar meer *hightech* en meer kapitaalintensieve bedrijven.¹¹¹⁰

De helft van het eigen vermogen van DBS en JTC wordt beheerd door de regering, terwijl de andere helft in handen van commerciële banken is. Met als bedoeling dat enerzijds de toegang tot bancaire accommodatie, leningen, financiën en fiscale stimulansen in handen van experts wordt gelegd en anderzijds de regering de controle in eigen hand kan houden. Als in november 1968 het *Export Promotion Center* van de EDB naar de *International Trading Company Ltd.* (INTRACO) wordt overgeheveld, wordt de formule zelfs nog iets 'zwaarder', het eigen vermogen wordt nu langs drie wegen ingebracht: door de regering, door de DBS en door particuliere ondernemingen.

Het omslagpunt 1967 kent ook een bijzondere start als Singapore met ingang van 12 juni 1967, na veel gekrakeel met Maleisië, een eigen afzonderlijke munt introduceert, vooralsnog met dezelfde pariteit als de Maleise *ringgit*. Winsemius komt dat jaar opnieuw naar Singapore en betuigt zijn vertrouwen in de nieuwe munt. Ooit in 1899 als gezamenlijke Maleise munt opgestart gaan beide valuta's op 8 mei 1973 uit elkaar en elk hun eigen weg. Catherine R. Schenk, professor economische en sociale geschiedenis aan *St. Hilda's College*, geeft achtergrond over de tussenliggende jaren 1967 tot 1973:

Between the issue of the new currencies in June 1967 and the monetary break with Singapore in May 1973 the Malaysian political system underwent considerable upheaval. Riots in 1969 led to the suspension of the government and the launch of a much more aggressive development policy based on ethnic and racial identity. Meanwhile, Singapore began to promote its offshore market, eliminating withholding tax on deposit interest earned by non-residents in August 1968

¹¹⁰⁸ Goh Keng Swee, *Two Years of Economic Progress*, 1.

¹¹⁰⁹ Goh Keng Swee, 'A Socialist Economy that Works', 83.

¹¹¹⁰ Drysdale, *Singapore's Struggle for Success*, 405.

and launching the Asia dollar market through the First National City Bank in March 1969. At the same time, Lee Kuan Yew solicited FDI to enhance Singapore's manufacturing base and absorb labour. These developments pulled the two economies further apart while the global context of the pegged exchange rate regime crumbled and the benefits of greater exchange rate flexibility for monetary independence gained credence among policymakers.¹¹¹¹

Niet alleen wordt de munteenheid opgesplitst maar ook de gezamenlijke luchtvaartmaatschappij en de gezamenlijke beurs; waar achterdocht, rivaliteit en andere sociaalpolitieke vijandigheid tussen echtelijke partijen zoal toe kunnen leiden.

Hoe dan ook, omslagpunt 1967 is genomen en stuwt Singapore's economische welvaart op. Als het de private sector óf aan expertise ontbreekt óf als de sector het benodigde kapitaal niet heeft wordt economische groei geëntameerd door directe financiële deelname in *government linked companies* (GLC's).¹¹¹² Zoals bekend uit zijn Marshalljaren is ook Winsemius voorstander van dergelijke adequate staatsinterventie c.q. -participatie, die daardoor bovendien een gerichtere controle op het gehele arbeidsgebeuren kan houden.

De meeste van deze Singapore's staats- en semi-staatsbedrijven worden in de periode 1968-1972 opgericht; bij Winsemius' afscheid in 1983 zijn er 505 GLC's in Singapore, die binnen drie Holdings ondergebracht zijn: *Temasek Holdings, Sheng-Li Holdings en MND Holdings*.¹¹¹³ Hun activiteiten zijn breed en divers in de sectoren industrie, petrochemie, handel, scheepsreparatie en scheepsnieuwbouw, rederij, luchtvaart, bouw en vastgoed. Met namen als: *Hitachi Electronic Devices, National Iron & Steel Mills, Singapore Textiles Industries, United Industries Corporation, en Chartered Industries of Singapore - Ethylene Glycols (S) Pte Ltd, Petroleum Corporation of Singapore, Phillips Petroleum S'pore Chemicals, The Polyolefin Company(s) Pte Ltd - Fullerton (Pte) Ltd, Intraco Ltd.; Van Ommeren Terminal (S) Pte Ltd. - DBS Bank, Export Credit Insurance Corporation of Singapore - Jurong Holding, Jurong Shipyard, Keppel Shipyards, Mitsubishi Singapore Heavy Industries, Sembawang Holdings, Singapore Shipbuilding & Engineering - Neptune Orient Lines - Singapore Airlines - Raffles Holdings, Singapore Treasury Building, Loyang Valley - Development & Construction Co., Urban Development & Management Co.*

De nieuwe nationale scheepvaartmaatschappij *Neptune Orient Lines* (NOL) wordt in december 1968 door staatsdeelname tot GLC verklaard; Singapore wil om de export van eigen lokale producten voor zijn groeiende lokale industrie nog aantrekkelijker te maken, zich van

¹¹¹¹ Catherine R. Schenk, 'The Dissolution of a Monetary Union: The Case of Malaysia and Singapore 1963–1974', *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 41:3, 2013, 496-522, aldaar 514, 515.

¹¹¹² Rodan, *The Political Economy of Singapore's Industrialization*, 64; Douw/Visscher, geluidsoptname verdiepend interview.

¹¹¹³ Parliamentary Debates Official Report, Volume 43, No. 1, 1983. Columns 90-96.

lage vrachttarieven verzekeren. De NOL die met vijf schepen start, staat bijna veertig jaar later, met een omzet van 7,3 miljard US\$, bekend als 100% staatseigendom en als grootste scheepvaart- en transportorganisatie van de beurs van Singapore.¹¹¹⁴ Wat was ook weer de relatie tussen Winsemius, scheepsbouw en rederijen?

~

Op alle fronten zit het tij mee en ondertussen, het is 1969, is *Jurong Industrial Estate* de thuisplek voor 181 fabrieken met een personeelsbestand van meer dan 20.000 personen en ziet de *site* er uit zoals hieronder geprojecteerd.

1115

In keurige politieke terminologie zegt de eerste voorzitter van Singapore's National Wages Council Lim Chong Yah over de draai van het communistisch bestookte Singapore naar een 'bulderende' economisch groei:

events that shook the foundations of the island's economy and posed serious problems of political and economic stability. Nevertheless, with able leadership the population of Singapore, through industry and resourcefulness have managed to weather the storms. 1116

Genoemde *able leadership* betekent ook dat het beroep op Winsemius' hulp nu versterkt zijn vruchten afwerpt. De Winsemius-invalshoek wordt nog duidelijker als straks de stellingen weer

¹¹¹⁴ The *National Archives of Singapore*, Singapore's Exhibition: The Story of an Economic Miracle.

¹¹¹⁵ 1969, 181 fabrieken in plaats van moeras; Roots, <https://roots.sg/learn/stories/jurong-industrial-estate/story>
Photo obtained with permission from Alex Tan Tiong Hee.

¹¹¹⁶ Lim Chong Yah e.a., *Economic Structure and Organization*, 26, 27.

ingenomen moeten worden en de economie van Singapore wederom onder vuur komt te liggen, als de volgende hindernis zich aandient. Na het echec Maleisië, moet Singapore namelijk nog een tweede grote tegenvaller incasseren: het wegvallen van de totale bezetting van alle Britse bases op Singapore.

41 De Britse militaire macht trekt zich terug

Tussen 1923 en 1939 heeft de Britse regering aan de bouw van *Her Majesty's Military Bases in Singapore*, qua manschappen, oorlogsschepen, raketbewapening en een imposant militair depôt met een oppervlakte van 22 *square miles*, een tiende van Singapore's landoppervlakte, meer dan 60 miljoen pond sterling gespendeerd (in 2019 een waarde van drie tot vier miljard pond sterling): Singapore is de belangrijkste hoeksteen van de Britse defensiepolitiek in Zuidoost-Azië.¹¹¹⁷

Nu, 18 juli 1967, terwijl Winsemius zijn best doet Singapore-na-Maleisië nog beter op het pad van industrialisatie te positioneren, maakt de regering van Groot-Brittannië bekend dat het zijn militaire macht 'East of Suez' per eind 1971 sterk moet inkrimpen. Het Britse imperium kan de kosten niet meer opbrengen waardoor de Britse overzeese troepenmacht met een derde teruggebracht moet worden. De Britse *armed services in casu* Singapore's strategische waarde voor het Britse rijk gaat binnen drie, vier jaar in zijn geheel verdwijnen.

De Londense krant *The Observer* uit al jaren zware kritiek dat de: "*current cost of British Far Eastern operations, based on Singapore, is reckoned at 350 million pound sterling a year*" en vraagt zich vervolgens af of "*we can afford this [...] when our economy is fighting for its life?*" In 1967 stelt *The Guardian*, ook een Londense krant, dat het onacceptabel is dat de regering 600.000 pond sterling per dag aan de troepen in Singapore uitgeeft terwijl 600.000 personen in Groot-Brittannië werkloos zijn. "*Britain should not be asked to make economic sacrifices at home in order to maintain Singapore as a costly alternative to [the British garrisons at] Aldershot or Catterick*".¹¹¹⁸

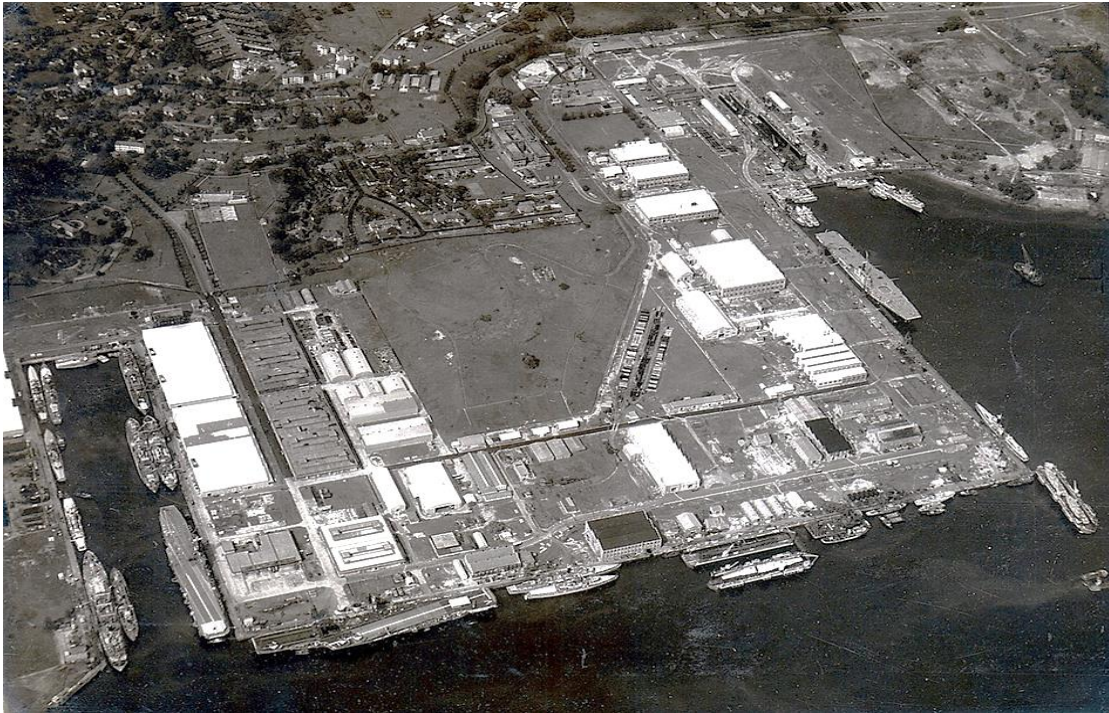
Op de diverse bases in Singapore, onderstaande foto uit 1962 laat een deel van de de Britse marinebasis zien, zijn eind jaren zestig circa 43.000 personen gelegerd: 33.000 Britten en 10.000 Gurkhas, militaire vechtersbazen uit Nepal, die allemaal voor eind 1971 terug naar huis gaan. Daarnaast zijn er 28.000 Singapore-burgers op de bases werkzaam. Voor deze direct betrokkenen maar ook voor het indirecte personeel betekent dat als de basis verdwijnt, voor

¹¹¹⁷ Ryan, *The Making of Modern Malaysia and Singapore*, 188, 216.

¹¹¹⁸ *The Observer*, 15-08-1965; *The Guardian*, 07-02-1967 en 21-04-1967.

ongeveer eenzesde van de totale beroepsbevolking van Singapore nieuwe werkgelegenheid gevonden moet worden en velen een omscholing nodig hebben.¹¹¹⁹ Zoals ook de 8.000 vrouwen die als *amah*'s, als hulp in de huishouding bij de Britse families werken, opnieuw elders aan de slag moeten. Winsemius heeft in 1965 het belang van de Britse basis versimplificeerd tot:

Roughly speaking, one quarter of the employment and income of Singapore is derived from the British Naval Base; another quarter from trade with Malaysia, and a third quarter – temporally

lost – from trade with Indonesia. The remainder comes from other sources – mainly manufacturing industry. This structure is vulnerable.¹¹²⁰

1121

Over het uitgavepatroon van het Britse contingent, respectievelijk het inkomstenniveau van Singapore dat verloren zal gaan, heerst een percentuele kakafonie van 12 tot 25% van het BBP. Om te beginnen noemt Goh in 1966 een bedrag van M\$450 miljoen, terwijl in 1970 de minister van Financiën Hon Sui Sen in zijn *Budget Speech* spreekt over M\$550 miljoen per jaar, zijnde bijna 17% van Singapore's BBP.¹¹²² Het aanstaande gat in de begroting is volgens historicus Rodan 12%, plus “a further 11-12 per cent of GNP [that] was attributed to the

¹¹¹⁹ E.A.M. Aeyelts Averink, *Singapore en het 'diamond' model*. Doctoraalscriptie (Rotterdam 1992) 55; George, *Lee Kuan Yew's Singapore*, 158; Dhanabalan, 'I was a "Rookie" at EDB', 29; Goh Keng Swee, *Two Years of Economic Progress*, 6; *Singapore Parliamentary Debates*, 7 September 1967, 173-4.

¹¹²⁰ *National Archives of Singapore, PREM, Britain*, Dr. A. Winsemius, Memorandum (Revised) 3.

¹¹²¹ Aerial of the Singapore naval base at Sembawang with HMAS MELBOURNE left. Near her on the outer dock is the larger HMS VICTORIOUS with her V deck letter. The RN carrier upper right is the commando carrier HMS BULWARK on her 1961-62 Far East commission. - Collection of Ashley Moore.

¹¹²² Goh Keng Swee, *Two Years of Economic Progress*, 7.

indirect effects of the bases". Achteraf, in 1976, spreekt Goh Keng Swee over 14%, terwijl in 1967 'ongeveer 20%' wordt genoemd door Chua Soo Tian, hoofd van de *Metals Industries Development Centre* (MIDC), een onderdeel van de EDB. 22% wordt door een kleinzoon van Winsemius in zijn economisch doctoraalstudie over Singapore aangehaald en tenslotte het percentage van Winsemius zelf: 25%.¹¹²³

Niet alleen over de economische gevolgen van de komende terugtrekking moet de regering van Singapore zich zorgen maken, maar vanaf nu moet elk jaar sowieso 80 miljoen Singapore dollar extra gegenereerd worden ter compensatie voor de opbouw van de eigen strijdmachten, die al vanaf augustus 1965 met het nodige *élan* begonnen is.¹¹²⁴ Bij de afbouw van de Britse bases in Singapore komen vanaf 1968 jaarlijks ongeveer 12.000 inwoners zonder werk die bij de groep van circa 52.000 werklozen geteld moeten worden en qua werkzoekenden bovenop de jaarlijks terugkerende 25.000 banen komen die voor schoolverlaters bestemd zijn.¹¹²⁵ Al met al vormt zich het getal van 90.000 nieuw te creëren banen die, als volledige werkgelegenheid in 1971 het ultieme doel is, vanaf nu binnen drie, vier jaar gerealiseerd moeten worden. Terwijl, ook na de scheiding met Maleisië, er nog steeds sprake is van een toegenomen bevolkingsgroei en de sinds 1960 formeel geregistreerde werkloosheid volgens het *Ministry of Labour* slechts met een paar procentpunten gedaald is, van 12 naar 10% in 1965.¹¹²⁶ De druk op de autoriteiten, op Winsemius, voor banen, onderwijs, gezondheidszorg en huisvesting wordt de terugtrekking van de Britten fors groter.

Ook deze militaire problematiek in Singapore tussen 1969 en 1971 heeft een parallel met Nederland: de terugkomst van de Nederlandse beroeps- en dienstplichtige militairen uit Indonesië tussen 1949 en 1951. Wederom duikt een voor Winsemius herkenbare situatie op als deze twee militaire invalshoeken in elkaars perspectief worden gezet. In Nederland is 1949 de tijd van het Marshallplan en de Industriële Nota's, met Winsemius als directeur-generaal voor de Industrialisatie; de tijd van de wederopbouw. Tienduizenden personen, al of niet met hun gezin, keren als werkzoekenden uit Indonesië naar hun vaderland Nederland terug en moeten in het arbeidsproces opgenomen worden. Een op elkaar gelijkend scenario; een extra groep werklozen, waarmee nauwelijks rekening gehouden is en die op stel en sprong arbeidsplekken nodig heeft, waarbij Winsemius in beide situaties sterk betrokken is.

¹¹²³ Ibidem; Rodan, *The political Economy of Singapore's Industrialization*, 87; *National Archives of Singapore*, Budget Speech voor het jaar 1970; Aeyelts Averink, *Singapore en het 'diamond' model*, 55; Chua Soo Tian, 'How MNCs helped Start-Up SMEs' in: Chan Chin Bock e.a. (red.), *Heart Work* (Singapore 2002) 54-59, aldaar 55.

¹¹²⁴ Ibidem Goh Keng Swee, *Two Years of Economic Progress*, 13.

¹¹²⁵ Ibidem.

¹¹²⁶ *Annual Reports*, 1949, 1959-1964, Singapore, Commissioner for Labour - Ministry of Labour, State of Singapore; Drysdale, *Singapore's Struggle for Success*, 226.

In tegenstelling tot Lee Kuan Yew, die de aankondiging in januari 1968 van de terugtrekking geschokt over zich heen laat komen: “*Mr Lee appeared stunned and took some time to adjust himself*”,¹¹²⁷ is Winsemius niet zo bezorgd, hoogstens wat teleurgesteld. Zijn vertrouwen in de voortgang en het succes van zijn programma blijft ondanks deze nieuwe *set-back* ongeschonden. Hij ziet en rekent dat er door de Britten twee, drie jaar tijd gegeven wordt om deze economische aderlating op te vangen. In 1982 verklaart hij: “*our problem will be how we can quickly take over what the British are prepared to hand over and use it for other purposes, either military, economic, or social purposes*”. Hij besluit met de zinsnede die zijn opportunisme kenmerkt: “*it [the withdrawal] was not even a storm ... [but merely] a ripple in the water*”.¹¹²⁸

~

Om na de scheiding met Maleisië een oplossing te forceren heeft het autocratische bestuur van Singapore een diverse initiatieven genomen. Yusof bin Ishak, nu de president van Singapore, heeft al vroegtijdig gewaarschuwd dat, om grootschalige investeringen aan te trekken, de regering handelend moet gaan optreden want “*the excesses of irresponsible trade unions (...) are luxuries which we can no longer afford*”.¹¹²⁹ Dit citaat van de president van Singapore, zoals vermeld in de Amerikaanse *Country Study*, wordt vervolgd met de stelling dat de regering van Singapore in 1966 inderdaad kordaat heeft kunnen optreden:

The government called an election for April [1966] in order to gain a new mandate for facing the crisis. Unopposed in all but seven constituencies, the PAP made a clean sweep, winning all fifty-eight parliamentary seats. With the new mandate, the government passed in August new labor laws that were tough on workers and employers alike. The new legislation permitted longer working hours, reduced holidays, and gave employers more power over hiring, firing, and promoting workers. Workers could appeal actions they considered unjust to the Ministry of Labour, and employers were obligated to increase their contributions to the Central Provident Fund (CPF). (...) As a result of the new legislation, productivity increased, and there were no strikes in 1969.¹¹³⁰

Met hetzelfde mandaat wordt nu ook de militaire dienstplicht geïntroduceerd en wordt M\$900 miljoen aan publieke werken gereserveerd voor infrastructuur en huizenbouw. De aanpassingen in 1967 van de *Industrial Relations Act* uit 1960 en de in 1968 geïntroduceerde *Employment Act* bieden de mogelijkheden tot enerzijds een verdere disciplinerende van de beroepsbevolking en anderzijds tot de beperking van stijging van de loonkosten. De

¹¹²⁷ Loh Kah Seng, ‘The British Military Withdrawal from Singapore and the Anatomy of a Catalyst’, in: Derek Heng and Syed Muhd Khairudin Aljunied (red.), *Singapore in Global History* (Amsterdam 2011) 195-215, aldaar 199.

¹¹²⁸ *National Archives of Singapore, Oral History Centre*, Dr. Albert Winsemius, band 11.

¹¹²⁹ Lepoer, *Singapore: A Country Study*; <http://countrystudies.us/singapore/>, geraadpleegd 13-02-2020.

¹¹³⁰ *Ibidem*.

loonbeheersingspolitiek in deze fase van het industrialisatiebeleid moet tenslotte tot de komst van vele MNC's en tot volledige werkgelegenheid leiden. Met name de werkgevers krijgen meer verantwoordelijkheid in werknemerszaken als promotie en ontslag, bezuinigingen en andere mutaties binnen het bedrijfsleven.¹¹³¹

Rodan zet de belangrijkste facetten van de *Employment Act* op een rijtje:

Under the Act: the standard weekly working hours were increased from 39 to 44; public holidays were reduced from 15 to 11 per year; rest days and sick leave were also reduced; annual paid leave was restricted to seven days for workers with less than ten years' continuous service and 14 for those with more than ten years'; retrenchment benefits only applied to workers of three years' continuous service; and bonus or ex-gratia payments were substantially limited.¹¹³²

De regeringsmaatregelen ontmoeten een zekere mate van acceptatie, van onderwerping. Ze leiden enerzijds tot een verhoging van de productiviteit en het aantal verloren werkdagen, door werkonderbrekingen en politieke stakingen, loopt van de laatste 4 stakingen in 1968 (met 19.959 verloren dagen) naar 0 in 1969; sinds 1961, het jaar dat nog 116 stakingen met 411.000 verloren dagen telt, is er wel wat gebeurd.¹¹³³ Anderzijds zullen we zien dat de regering en Winsemius met hun stevige verzet tegen loon- en salarisverhogingen zich later nog behoorlijk in de vingers zullen snijden.

Om de schok van de aanstaande terugtrekking van de Britse strijdkrachten op te vangen komt, na de vrij repressieve handreikingen van de regering van Singapore vervolgens een deeloplossing uit 'vrijgevig' Groot-Brittannië. Er is een toezegging van 50 miljoen pond sterling, 25% als gift en 75% als lening te besteden aan Britse goederen en diensten, waarbij de nadruk op de aanschaf van wapens ligt. Dit geeft Singapore de aanzet tot het inrichten van een moderne eigen luchtmacht, vanaf 1968 onder adviseurschap van de Israëliër Adam Tzivoni, een gepensioneerde kolonel die ooit hoofd planning van de wapenafdeling van Israël's *Air Force* is geweest. Volgens de *Haaretz-reporter* Barzilai is het Tzivoni die de wapenaankoop van 50 miljoen pond moet beoordelen en tot de conclusie komt dat:

"As compensation for the hasty departure of the British army, the British government gave Singapore a grant of 50 million pounds to acquire British-made aerial systems: planes, helicopters and surface-to-air missiles," Tzivoni relates. "The British didn't like me at all. My first task was to approve the deals. It turned out that the English tried to sell Singapore junk. Apart from a deal for Hunters, I vetoed all the deals."¹¹³⁴

¹¹³¹ *The National Archives of Singapore*, Singapore's Exhibition: The Story of an Economic Miracle.

¹¹³² Rodan, *The political Economy of Singapore's Industrialization*, 92.

¹¹³³ *National Archives of Singapore*, the Prime Minister's National Day Broadcast – 1969, 19; Singapore's Exhibition: The Story of an Economic Miracle.

¹¹³⁴ Barzilai, *Haaretz*, 'A Deep, Dark, Secret Love Affair', 16-07-2004.

Onder toezicht van Tzivoni worden in Singapore ook een vliegopleiding en een technische luchtvaartschool opgezet, een squadron van Alouette 3 helikopters aangekocht en wordt 40 mm luchtafweergeschut verworven.¹¹³⁵

Daarnaast schenken de Britten alle militaire opstallen, al het in Singapore aanwezige Brits militair onroerend goed, gebouwen, dokken, havens en de respectievelijke inrichtingen voor het symbolische bedrag van één Singapore dollar. Dit blijkt essentieel vastgoed te zijn voor een snelle ontwikkeling van zowel publiek als particulier initiatief, voor werven, fabrieken en nieuwe woonwijken. Loh Kah Seng geeft deze Britse geste een interessante benaming: “*While the official terms describing the event, namely, ‘withdrawal’, ‘pull-out’ and ‘run-down’, implied a contraction, it really prompted the opposite: development, conversion and mobilisation*“.¹¹³⁶ Ook Winsemius, zoals eerder genoteerd, ziet deze manoeuvre als een unieke mogelijkheid om de huidige installaties te transformeren ten gunste van commerciële en industriële toepassingen.

Als de militaire basis in december 1968 formeel voor conversie naar civiele toepassing overhandigd wordt, ontstaan interessante nieuwe taken voor maritiem expert Winsemius en de EDB: de vercommercialisering van de oorspronkelijke *Royal Naval Dockyard*, van militaire reparatiewerf tot de *Sembawang Shipyard Pte Ltd.*, een particuliere vennootschap met 75% regeringsdeelname. De oude Britse vlootbasis wordt vanaf nu gemodificeerd tot reparatie- en ombouwwerf van tankers, booreilanden, marine kustvaartuigen en voor schepen van de *US Navy military presence in Asia*, die in Thailand, Zuid-Vietnam en de Filipijnen gestationeerd zijn. De Britse scheepsbouwonderneming *Swan Hunter* wordt in eerste instantie met een vijfjaarcontract de beheerder van deze Britse handreiking.¹¹³⁷ De *Country Study* stelt:

The government turned to advantage the British pull-out by converting some of the military facilities to commercial and industrial purposes and retraining laid-off workers for new jobs. The former King George VI Graving Dock was converted to the Sembawang Shipyard, employing 3,000 former naval base workers in ship building and ship repair. (...) A container complex built in 1972 made the country the container transshipment centre of Southeast Asia. By 1975 Singapore was the world's third busiest port behind Rotterdam and New York.¹¹³⁸

Ondanks dat veelal de *credits* naar de regering van Singapore gaan, is het Winsemius die de aanzet heeft gegeven voor bovenstaande overname door *Swan & Hunter*. Om dit uitgangspunt te onderbouwen gaan we in de volgende paragraaf een sprong van vijf jaar terug in de tijd

¹¹³⁵ Ibidem.

¹¹³⁶ Loh Kah Seng, ‘The British Military Withdrawal from Singapore and the Anatomy of a Catalyst’, 197.

¹¹³⁷ Lee Kuan Yew, *From Third World to First*, 54.

¹¹³⁸ Lepoer, Singapore: A Country Study; <http://countrystudies.us/singapore/28.htm>, geraadpleegd 12-06-2018.

maken, namelijk als Winsemius in 1963 de *Singapore Harbour Board*, de SHB en met name de scheepswerf in het district Keppel aanpakt, een scheepswerf in eigendom van de regering van Singapore. In dit kader past wederom het woord ‘eigenhandig’, zoals in de titel van paragraaf 39 gehanteerd. Want Winsemius maakt niet alleen plannen, hij helpt ook persoonlijk deze plannen te verwezenlijken en naderhand controleert hij of de aanpak succesvol bijdraagt aan de economische ontwikkeling.

42 Winsemius bestemt dokken en scheepsbouw

Na zijn UNDP-onderzoek in 1960/1961 heeft Winsemius geopperd dat de SHB scheepswerf gedepolitiseerd en gereorganiseerd moet worden.¹¹³⁹ De SHB is voor rederijen die lopend werven en reparatiedokken voor hun vrachtschepen zoeken geen aantrekkelijke commerciële propositie. Met andere woorden: de SHB is te duur. Door bureaucratie, inefficiency en machtsmisbruik van de kant van de vakbonden is men voor scheepsreparatie, laat staan voor scheepsbouw, al tijden niet meer concurrerend. De betreffende vakbondsacties tegen het management, in feite tegen de koloniale regering en de dubbelrol die Lee Kuan Yew eind jaren vijftig van de vorige eeuw bij deze werf gespeeld heeft, zijn in paragraaf 23 beschreven. Lee’s recalcitrante inbreng wordt door Winsemius, in zijn in 1982 aan de *National Archives of Singapore* gegeven interview, terloops aangestipt met: “*the inefficiency of the Harbour Board dockyard was one of the by-products of his [Lee Kuan Yew’s own] act ... anti-British activities in the Harbour Board*”.¹¹⁴⁰

Op voorstel van Winsemius moet in 1963 een buitenlandse firma aangetrokken worden om de werven op een ordentelijke manier te managen en daardoor niet alleen winstgevend te maken, maar Singapore moet ook een baken in de wereld van de scheepsreparatie worden.¹¹⁴¹ Tijdens dit onderzoek is duidelijk geworden dat de affiniteit, kennis en het vakmanschap van Winsemius op het gebied van scheepsbouw en scheepsreparatie vrij uitgebreid is. De Nederlandse scheepsbouw en aanverwante industrieën hebben hem in deze sectoren sinds het tijdperk Marshall en sinds het optuigen van zijn eigen rederijen vele professionele raakvlakken gegeven. Nu, in 1963, gaat hij met Hon Sui Sen Europa rond om een partij te vinden die de Keppelwerf efficiënt kan gaan managen. Uitgangspunt is de scheepswerf een tiental jaren in een soort verhuur uit te besteden, waarna de huurder het recht tot koop heeft.

¹¹³⁹ *United Nations Archives, A Proposed Industrialization Programme for the State of Singapore*, xii.

¹¹⁴⁰ *National Archives of Singapore, Oral History Centre*, Dr. Albert Winsemius, band 11; Josey, *Lee Kuan Yew*, 570.

¹¹⁴¹ *Ibidem*, band 4 en 11.

Winsemius en Hon bezoeken ook de werven van de Nederlandse scheepsbouwer Cornelis Verolme, een oude bekende van Winsemius uit 1948, toen nog met zijn Scheepsinstallatiebedrijf Nederland. Verolme is echter niet geïnteresseerd. Bij een tweede bezoek aan Nederland en een vervolgbeszoek aan Israël wil de Koninklijke Maatschappij de Schelde uit Vlissingen in eerste instantie wel meedenken. Maar de Zeeuwse scheepsbouwer is na de tijd van de Marshallhulp al connecties aangegaan met *Israel Shipyards* in Haifa en voor een tweede avontuur in Singapore heeft de Schelde niet voldoende mankracht.¹¹⁴²

De Britse scheepsbouwonderneming *Swan Hunter* in Londen gaat wel overstag en neemt de *Keppel Shipyard Ltd.* van de SHB onder zijn hoede. Het bedrijf mag over tien jaar een bod uitbrengen op de door hem bestuurde werven en begint ondertussen veel nieuwe door Groot-Brittannië ontwikkelde expertise naar lokaal personeel van Singapore's *Harbour Board* te transfereren. In 1963 wordt door Hon Sui Sen, om de commerciële scheepsbouw in Singapore scherp en concurrerend te houden, naast de *Keppel Shipyard Ltd.* nog een extra scheepsbouwcontract met het Japanse Ishikawajima-Harima (IHI) afgesloten. IHI gaat samen met de regering van Singapore de nieuwe *Jurong Shipyard Limited* exploiteren, dat het grootste droogdok ten zuiden van Japan in gebruik neemt.¹¹⁴³ In 1964 wordt voor de combinatie van havens en werven een nieuwe naam gekozen: de *Port of Singapore Authority* (PSA). Auteur heeft in 1967 een complete *NATIONAL* telefooninstallatie (merknaam van *Matsushita Electric* – Japan) voor de nieuwe Keppelhaven verzorgd.

Het loopt tegen het einde van de jaren zestig en terwijl de Vietnamoorlog voortwoedt zijn Singapore's werven door hun variëteit aan grootte cruciaal voor Zuidoost-Azië geworden. Geografisch gelegen op het zuidelijkste puntje van het Aziatische continent, op het kruispunt van de Indische en de Stille Oceaan wordt Singapore's maritieme industrie vanaf nu klaargestoomd om straks supertankers te ontvangen, olieplatformen te construeren, tot en met stoomketels te fabriceren voor elektriciteitscentrales. Winsemius' inspanningen leiden mede tot het moment in 1969 als er in Singapore 45 scheepswerven van allerlei grootte opereren, die aan 12.000 personen werk verschaffen, bijna twee keer zoveel als een jaar daarvoor. De histerie rond de komende terugtrekking van de Britse militaire basis uit Singapore wordt door deze manoeuvres bij voorbaat al getemperd.¹¹⁴⁴

¹¹⁴² *Jewish Telegraphic Agency – Daily News Bulletin*, New York, 30-01-1961, Haifa 29-01-1961.

¹¹⁴³ *National Archives of Singapore, Oral History Centre*, Dr. Albert Winsemius, band 12; Tay, *A Mandarin and the Making of Public Policy*, 130; Goh Keng Swee, *Two Years of Economic Progress*, 22.

¹¹⁴⁴ *National Archives of Singapore, Singapore's Exhibition: The Story of an Economic Miracle*.

Tamboer, economisch redacteur van het Nederlandse dagblad *Het Parool*, door een uitspraak van Winsemius te citeren, herinnert Singapore in 1996 aan deze ‘eigenhandige’ participatie als de Keppel-haven vanaf 1972 volledig als containerterminal ingericht is en dienst gaat doen als hét centrum van *container transshipment* in Zuidoost-Azië:

In the same vein, we started to construct a big container harbour. In Holland I had been chairman of a committee to advise the Dutch government on the problems to do with shipbuilding, so I had some knowledge about what was going on in that world. I saw the enormous growth of container transport between the United States and Europe, concentrated initially in the harbour of Rotterdam. So I advised the construction of a big container terminal in the harbour of Singapore, taking the risk of overcapacity and occupancy during the first years for granted. The advantage was evident: Singapore would be the only harbour in the region with container facilities. Nevertheless it was a hard job to convince the harbour authorities. Only after a small conversation with the minister the decision could no longer be postponed. Nowadays Singapore, after Rotterdam, has the second largest container harbour in the world. That surely is something of which to be proud.¹¹⁴⁵

De foto hieronder, genomen in 2016, geeft een indruk van de containerterminal in de Keppel-haven. De *Port of Singapore Authority* heeft volgens David Shaw een geweldig aura:

1146

Apart from the romance of its historical development, the port today may be regarded as the focal point of Singapore's hub status within Southeast Asia. It also has an immense physical presence close to the city's financial and business districts.¹¹⁴⁷

¹¹⁴⁵ Tamboer, *IIAS Newsletter* 9, 1996.

¹¹⁴⁶ Foto: Containerterminal Keppel Harbour: <https://www.dutchwatersector.com/news-events/news/18352-singapore-and-rotterdam-ports-discuss-future-port-strategies-at-round-table.html>.

¹¹⁴⁷ Shaw, *Positioning Singapore in the Global Economy*, 5.

Keppel Harbour krijgt nog een vervolg als de in 1957 in Nederland gestarte Verolme-werf in 2002 een werkmaatschappij wordt van *Keppel Corporation Ltd.* uit Singapore en verder gaat als Keppel Verolme B.V. Per 1 juli 2017 wordt Keppel Verolme B.V. een onderdeel van Damen Shipyards uit Gorinchem, die de naam verandert in Damen Verolme Rotterdam.

Na dit verhaal over de *Keppel Harbour*, op veel onderdelen een blauwdruk van de containerhaven van Rotterdam, keren we terug naar het moment van de ombouw van de bestaande marinehaven *Royal Naval Dockyard* tot een commerciële dok- en scheepsbouwmaatschappij onder de naam van *Sembawang Shipyard Ltd.* Als namelijk in 1968 blijkt dat dezelfde Swan Hunter nu ook in aanmerking komt voor de ombouw en het beheer van deze oorspronkelijke Britse marinebasis en de daar aanwezige dokken, zijn de eerste stappen die Winsemius met Hon Sui Sen in 1963 gezet hebben, meer dan goud waard: ook de voetafdruk van de nieuwe *Sembawang Shipyard Ltd.* vertoont dezelfde Winsemius' maat en vorm.

~

Er kan nu een tweede, meer geografische sprong gemaakt worden, want Winsemius' nieuwe haven- en scheepsbouwactiviteiten in Singapore rond 1970 verdienen een vergelijking met zijn duale scheepsbouwinspanningen in Nederland. Een sprong naar het moment dat de Britten de oude marinehaven overdragen en op dat moment een nieuwe scheepsbouwfaciliteit aan Singapore toevoegen. In Nederland zijn dit de jaren van ernstige scheepsbouwproblematiek, die Winsemius tot in de kleinste details kent. Winsemius' bemerking "*I had been chairman of a committee to advise the Dutch government on the problems to do with shipbuilding*" uit Tamboer's, *IIAS Newsletter* 9, 1996, is interessant genoeg om nader toe te lichten.

Nu kan ook het 'RSV'-verhaal, het Rijn-Schelde-Verolme-verhaal uit 1970 ingelast worden, waardoor niet alleen weer een nieuwe parallel tussen de twee landen Nederland en Singapore duidelijk wordt, maar ook dat het Winsemius zelf is die, beladen met westerse expertise, de scheepsbouw in Singapore zeer verdienstelijk assisteert. Op de achtergrond van dit Nederlandse verhaal lopen namelijk de positieve scheepvaart-ontwikkelingen in Singapore mee, die door de expert Winsemius van veel nuttige informatie voorzien kunnen worden.

~

Het is 10 januari 1970 en Winsemius heeft een moeilijke taak op zich genomen. Op voorspraak van zijn vriend Van den Brink, bankier, oud minister van Economische Zaken en commissaris van de scheepsbouwcombinatie Rijn-Schelde, wordt Winsemius benoemd tot voorzitter van een door de Tweede Kamer ingestelde commissie met als invalshoek "dat het in het belang van de Nederlandse scheepsbouw en de handhaving van de daarmee verbonden werkgelegenheid gewenst is het voortbestaan van de bedrijven van het Verolme-concern zoveel mogelijk te

verzekeren”. Deze stelling draait al snel naar een ander uitgangspunt, waardoor het Winsemius-onderzoek zich meer focust op een fusie van twee scheepsbouwconcerns: Rijn-Schelde en Verolme.¹¹⁴⁸

Het gaat over de goed draaiende Rijn-Schelde Machinefabrieken en Scheepswerven NV en de Verolme Verenigde Scheepswerven NV, die werven bezit in Nederland, Brazilië en Ierland en financieel met de rug tegen de muur staat. De algemene achtergrond is dat in de jaren zestig van de vorige eeuw de befaamde Nederlandse scheepsbouw jarenlang de technische uitrusting van de werven noch uitgebreid noch gemoderniseerd heeft. De buitenlandse werven, ook in Europa, werken sneller en goedkoper in een tijdperk waarbij de wereldhandel sterk stijgt.

De fusie is voor de commissie-Winsemius een bijna onmogelijke opgave, omdat beide partijen niets voor een fusie voelen. Toch wordt op 5 juni 1971, nadat in 1970 alle vermeende verliezen weggewerkt zijn, een overeenstemming op regeringsniveau bereikt ten koste van de scheepsbouwer Cornelis Verolme, die aan het kortste eind trekt en moet opstappen. Het lijkt er op dat de fusie gaat lukken en dat de integratiecommissie “onder leiding van voormalig topambtenaar Albert Winsemius, een van de architecten van de naoorlogse wederopbouw” de vlag kan gaan uithangen: het Rijn-Schelde-Verolme concern komt tegen alle verwachting in toch tot stand.¹¹⁴⁹ De commissie heeft anderhalf jaar nodig gehad om op 15 april 1971 tot deze unanieme slotconclusie te komen.

Winsemius’ RSV-geschiedenis wordt een tiental jaren later dramatisch afgerond. Het blijkt namelijk dat, om meerdere redenen, de fusie een gigantisch schijnsucces is. Op de eerste plaats zijn de verliezen van het Verolme-concern veel groter dan oorspronkelijk aangenomen, er zaten grotere fouten in het eindrapport. Daarnaast stort, ten gevolge van de oliecrisis, de scheepsbouwmarkt vanaf 1973 volledig in. Orders voor scheepsbouw worden nu met verlies ‘gekocht’ en de verliescijfers culminereren naar gigantische hoogtes. In diverse lagen van de Nederlandse politiek kijkt men liever weg van de werkelijkheid en de hoogst verantwoordelijken van de RSV weten het sprookje van de Nederlandse scheepsbouw lang vol te houden.¹¹⁵⁰ Vanaf midden jaren zeventig laat de Nederlandse scheepsbouw echter het moede hoofd hangen en Azië, na Japan en Korea ook Singapore, neemt deze industriële markt over.

¹¹⁴⁸ *Nationaal Archief, Den Haag*, Parlementaire Enquêtecommissie Rijn-Schelde-Verolme (RSV), (1965) 1983-1987 (1989), nummer toegang 2.02.26, inventarisnummers 103-105.

¹¹⁴⁹ Pieter Bastiaan van der Heiden en Johan van Zuthem 'Het gaat tenslotte om de centen: staatssteun aan zwakke economische regio's en sectoren' in: Johan van Merriënboer en Carla van Baalen (red.), *Polarisatie en hoogconjunctuur: het kabinet-De Jong 1967-1971*, 2013, Hoofdstuk xiv, 550-557, aldaar 557.

¹¹⁵⁰ Robert J. Blom, 'RSV: een financiële scheepsramp', *Centrum voor Parlementaire Geschiedenis* (Utrecht 1984) 20, 23, 34-35.

Bovendien gaat in het kader van een wereldwijde recessie ook de Nederlandse economie in 1978 onderuit.

In 1982, na twaalf jaar, is het einde van de te optimistische Winsemius' RSV-constructie nabij; de Nederlandse regering wil stoppen met geld te storten in een financieel bodemloze put, waar sinds 1967 2,7 miljard gulden aan overheidssteun gestort en verbrast is; na het faillissement blijft er zelfs nog een restschuld van 2,25 miljard gulden over. De RSV gaat in 1983 failliet en wordt ontbonden, in totaal gaan er 32.000 arbeidsplaatsen verloren.¹¹⁵¹ Als midden 1983 diverse topambtenaren aan de bel trekken lijkt een parlementair onderzoek de enige oplossing om alle feiten boven tafel te krijgen. Het vooronderzoek en de verhoren nemen twee jaar in beslag. In dit parlementair onderzoek is Winsemius op 5 oktober 1983 als deskundige en potentiële getuige opgetreden en op 28 maart 1984 als getuige gehoord. Achteraf, tijdens de parlementaire enquête verhoren zegt Winsemius uiteindelijk toch meer van een zelfstandig Verolme gecharmeerd te zijn geweest, maar dat de minister zijn commissie in 1970 tot een fusie heeft gedwongen.¹¹⁵²

~

Dit interval over de scheepsbouwstappen van Winsemius tussen Europa en Singapore kenmerkt twee curieuze zaken: (1) Winsemius adviseert in de jaren van de scheepsbouwafbraak in Nederland (1970-1980) tegelijkertijd Singapore's sterk opkomende scheepsbouwbelangen. Hij kent de technische en financiële kanten van de Nederlandse scheepswerven zeer goed, wat nooit ten nadele van Singapore geweest is. Winsemius heeft dit 'duplo' werken overigens vaker in zijn leven gehanteerd, wat hem volgens dochter Ankie, goed afgaat.¹¹⁵³ (2) Curieus is ook dat Winsemius voor de tweede maal in een parlementair onderzoek terechtkomt om direct daarna, ook voor de tweede maal, afscheid te nemen van zijn werkomgeving.¹¹⁵⁴ Winsemius gaat in 1983 weer richting Nederland waar hij onder anderen toetreedt tot de Raad van Commissarissen van Zwolsmans EMS (Exploitatie Maatschappij Scheveningen).

~

Dit onderzoek naar de ontwikkeling van de scheepsbouw en Singapore heeft bovenstaand intermezzo, deze zijsprong naar Winsemius en het Rijn-Schelde Verolme-verhaal over scheepsbouw in Nederland, opgestart als Singapore aan het eind van de jaren zestig aangeland is. Nu moeten we weer terug in de tijd. Terug naar de om te bouwen *Royal Naval Dockyard*, de

¹¹⁵¹ Ibidem, 31.

¹¹⁵² Ibidem.

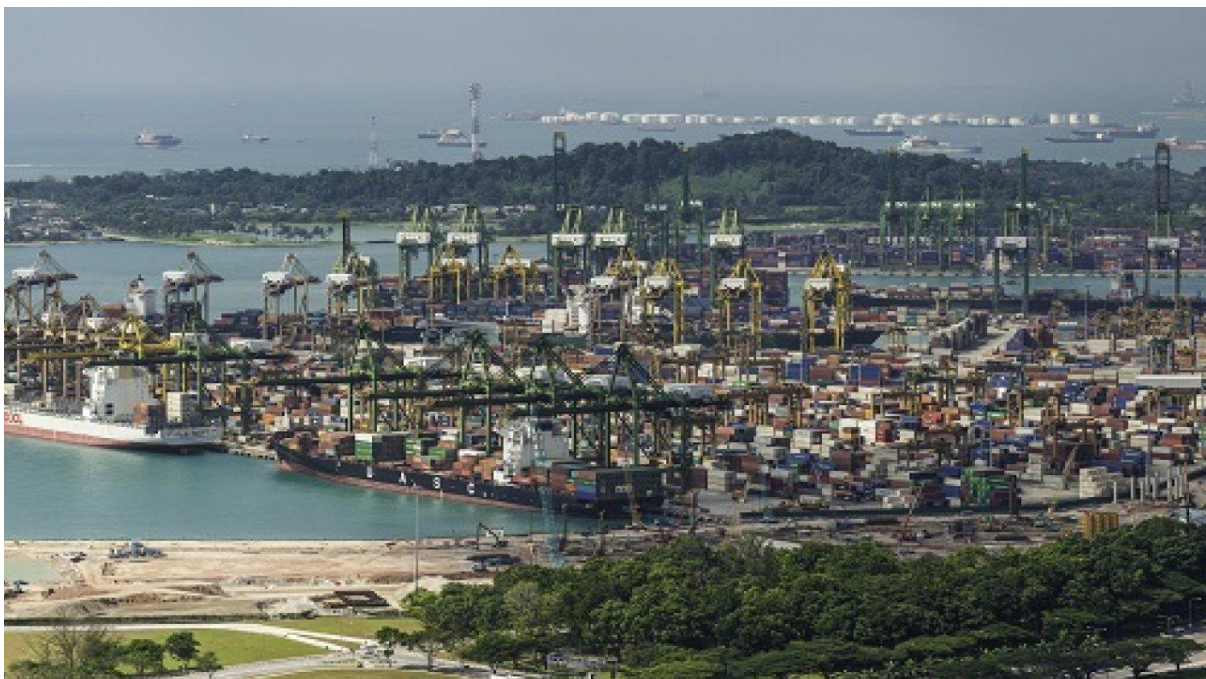
¹¹⁵³ Gesprek auteur met Ankie Averink-Winsemius, dochter van Albert Winsemius, Krimpen aan den IJssel 26-10-2013;

¹¹⁵⁴ NL-HaNA, Enquetecie. RSV, 2.02.26, inv.nr. 103-105.

Britse militaire reparatiewerf die nu als het commerciële scheepsconcern *Sembawang Shipyard Ltd.* al bij voorbaat de typering van ‘de voetafdruk van Winsemius’ meekrijgt.

Deze nieuwe scheepswerf in Singapore wordt nu ook krachtig gefaciliteerd door ‘de Amerikanen’ die het onderhoud voor hun oorlogsbodems in Singapore willen laten doen, om te beginnen met een contract van 4 tot 5 miljoen M\$ in 1968 en 7,4 miljoen in 1970.¹¹⁵⁵ Als blijkt dat Groot-Brittannië op militair gebied in 1969 nog slechts 8,6% van Singapore’s BBP spendeert, 143 miljoen US\$, dan kan geconcludeerd worden dat de afmars van de Britten flink begonnen is.¹¹⁵⁶ Daartegenover staat dat het Amerikaanse gebruik van de oorspronkelijke Britse *Naval Base* alleen maar groeit:

That year [1971], the number of ship-visits reached 90 and dropped slightly to 86 visits in 1972. In the first quarter of 1973, the US Seventh Fleet made 35 visits to the Singapore Naval Dockyard and signed contracts indicated that US ship visits would exceed 100 that year. From 1969, Singapore supplied US\$200 million petroleum products annually to American military vessels repaired in Singapore, or to those that have stopped for refuelling.¹¹⁵⁷

Amerikaanse oorlogsschepen komen ter reparatie naar Singapore en geven zijn economie op meerdere vlakken extra impulsen. De groeiende aanwezigheid van de Amerikaanse Zevende Vloot heeft een belangrijke consequentie: het draagt bij aan het vertrouwen in Singapore van

¹¹⁵⁵ Wei Boon Chua, *US-Singapore Relations*, 168-177; Lee Kuan Yew, *From Third World to First*, 54.

¹¹⁵⁶ *Ibidem* Wei Boon Chua.

¹¹⁵⁷ *Ibidem*, 176-177.

Amerikaanse en andere investeerders. Daarnaast zijn het duizenden Amerikaanse militairen die, in de wacht van de reparatie aan hun schepen, de kassa's van de toerismesector doen rinkelen.

Maar niet alleen scheepswerven als *Sembawang Shipyard Ltd.* profiteren in de vroege jaren 1970 van de Britse *pull-out* en van Winsemius' activiteiten; de omgebouwde Britse militaire bases helpen de oprichting of uitbreiding van verschillende grote industrieën: de Britse vliegbasis Changi wordt eerst een recreatieoord en later een internationale luchthaven; een deel van de militaire faciliteit op de Britse vliegbasis Seletar wordt in gebruik genomen door *Singapore Electronic and Engineering Limited* voor het repareren en reviseren van elektrische en elektronische apparatuur; het eilandje *Blakang Mati* wordt een toeristische badplaats, omgedoopt tot *Sentosa* (paragraaf 43). De regering van Singapore kan nu ook de oprichting van een offshore olieboorlocatie bij *Sembawang* in gang zetten, ondersteunende activiteiten ondernemen in Loyang en industrieterreinen opzetten in *Ayer Rajah* en *Telok Blangah* en de verhuizing van de Universiteit van Singapore van *Bukit Timah* naar *Kent Ridge*.¹¹⁵⁸

¹¹⁵⁸ *Foreign & Commonwealth Office - GOV.UK*. FCO 24/114, Negotiations on Aid with Malaysia and Singapore, 8 March 1968; Loh Kah Seng, 'The British Military Withdrawal from Singapore and the Anatomy of a Catalyst', 202.